

Ціна 50 центів.

НОВІ ДНІ

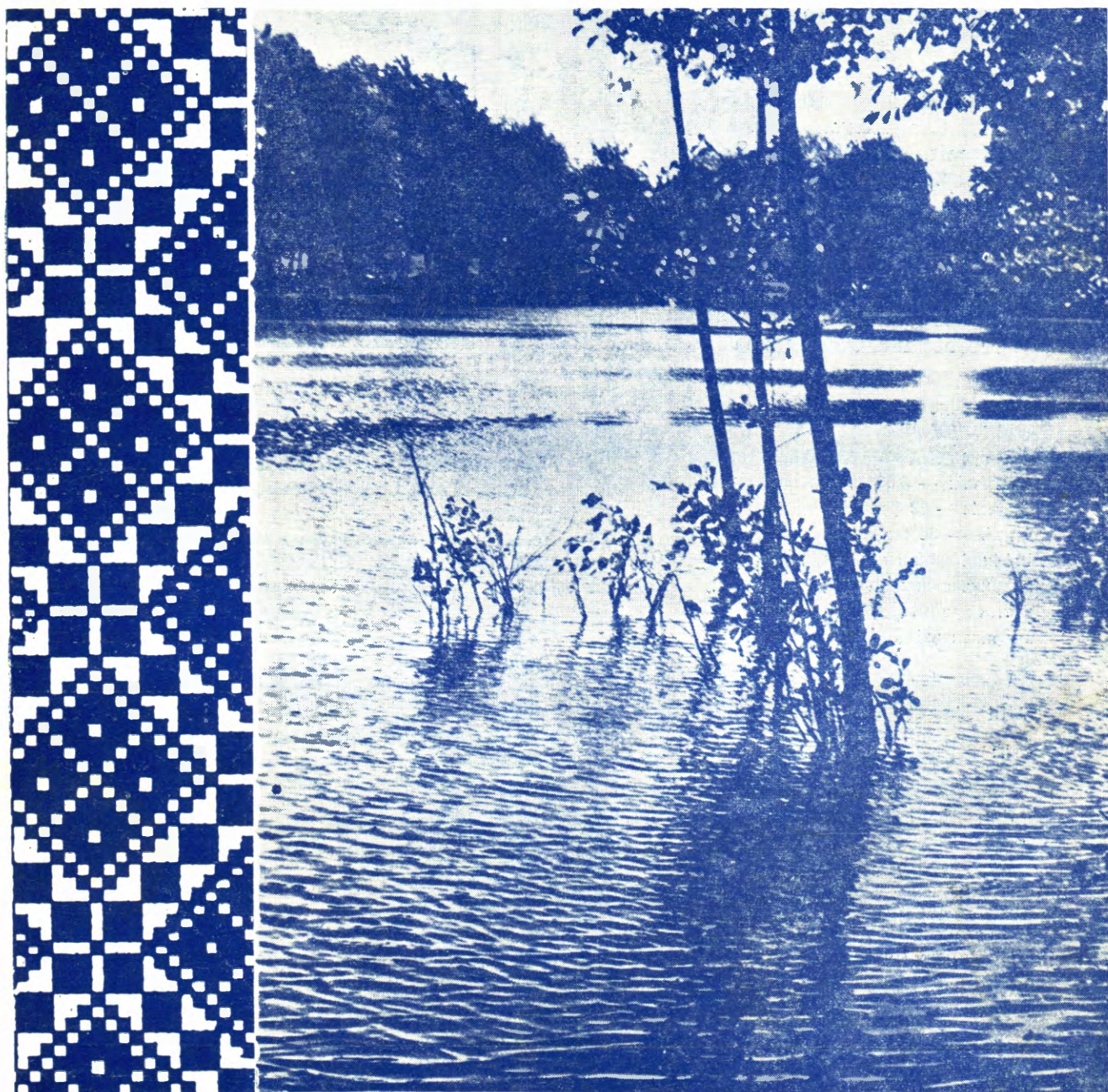
• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXI

КВІТЕНЬ-ТРАВЕНЬ — 1970 — APRIL-MAY

Ч. 243-244

НОВІ ДНІ

UNIVERSALNYI ILLUSTROVANNIA MIOCHNINI

Видає видавництво "НОВІ ДНІ".

Редактор 1950-1969: П. К. Волиняк

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Д. В. Кислиця — головний редактор
М. Г. Дальний — відповід. секретар

Відповідає за адміністрацію і друкування
П. В. Майсюра.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

У США—

NOVI DNI
2209 Caniff Ave.
Detroit, Mich. 48212, U.S.A.
Tel.: 365-9130

У Канаді —

NOVI DNI
219 Howard Park Ave.
Toronto 154, Ont. Canada

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 5.50 доларів
Австралія — 3.50 австралійських доларів
Франція — 20 франків
Англія — 30 шилінгів
Всі інші країни Європи, Венесуеля — 4.50 американських доларів.
Решта країн Південної Америки — 3.00 американські долари.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

H. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
South Australia

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Берест М. — Передсоборові думки стор.	3
Юриняк А. — Дві „Зозульки“ 1969 року	5
Шевчук В. — Триста літ Самійла Величка ..	8
Костюк Г. — Місія В. Винниченка в Москві і Харкові 1920 року (Закінчення)	11
Смолич Ю. — Розповідь про Юрія Янов- ського	15
Дальний М. — Розмова з Джіласом	20
Ліщинський Я. — Квас (оповідання)	22
Зозуля Ол. — Чужа жінка	24
М. К. — Де часто бував І. П. Котлярев- ський	25
Соловій Ю. — Україна — Mon Amour?	27

ЩОБ „НОВІ ДНІ“ ЖИЛИ!

Ольга Мурін з Торонто внесла 500 доларів
на гарантійний фонд.

Одна з найкращих читачок „Нових Днів“ і наша відома патріотка пані Ольга Мурін на зборах читачів декларувала, а в скорому часі внесла на рахунок гарантійного фонду „Нових Днів“ свій щедрий вклад. Цей благородний патріотичний крок її тим знаменніший, що вона не багачка — на добре народне діло пожертвувала зі своїх скромних заощаджень.

Пані Ольга Мурін народилася в місті Тернопіль, а до Канади прибула в 1927 році, поселившись у місті Вінніпегу, де й перебувала аж до 1953 року, коли переїхала до міста Торонто, там замешкавши на постійно. Пані Ольга має родину невелику — єдину доньку Віру. Належить пані Мурін до української православної громади при соборі св. Володимира в Торонто, а крім того — до Союзу Українок Канади — до відділу св. княгині Ольги.

Маючи таких читачів і читачок, як Ольга Мурін, наш журнал напевно буде довго жити.

Найсердечніша Вам подяка, дорога пані Ольго, від нас і від усієї громади читачів та співробітників журналу „Нові Дні“.

Редакція й Адміністрація „Нових Днів“

На першій сторінці обкладинки — Весняна повинь в Україні.

ПЕРЕДСОБОРОВІ ДУМКИ

Коли в житті української еміграції підготовляється якась важлива подія, то українська преса підхоплює її, всебічно висвітлюючи та переконуючи наш загал у її конечності. Тоді кожен з нас має змогу виробити собі власний погляд на дану справу й відповідно до неї поставитись. Для прикладу пригадаймо, як проходила довгорічна підготовка до таких важливих подій, як побудова пам'ятників нашому національному пророкові Т. Г. Шевченкові у Вінніпегу і в Вашингтоні, або відбуття Світового Конгресу Вільних Українців і створення постійного Секретаріату.

У наші дні такою важливою справою, за яку так послідовно борються наші брати католики, є структура їхньої церкви, як церкви Помісної з патріархальним устроєм, підпорядкованим, звичайно, Папі. Це справа створення Київсько-Галицького Патріархату на чолі з кардиналом Йосипом Сліпим. Цією справою живуть всі українці католики, як старо, так і новокалендарники, що тут знайшли спільну мову. Щоб досягти цього, скликаються багатолюдні віча, ухвалюються резолюції, збираються підписи, надсилаються до Риму масові петиції, провадяться збірки, організуються масові паломництва до Риму тощо. А наслідками праці католицької інтелігенції й преси, які так завзято і спільно працюють, є те, що втягнуто до цієї суто католицької справи й наші Централі СКВУ та КУК, а подекуди й наших гнучкоших православних.

Це так у католиків, а як у нас, православних українців? Собор нашої церкви — це дуже важлива подія в її житті. Більше року тому проголошено скликання чергового Собору в 1970 році. У житті нашої церкви протягом останніх років назріло багато переважливих справ, які вирішувати або апробувати може лише собор, як найвищий орган нашої церкви — церкви соборноправної. Уже давно визначена дата і місце його скликання, наближається день Собору. Здавалось би, що ми, православні українці, мали б спільно, як це роблять українці-католики, обмірковувати справи, які будуть предметом розгляду на соборі. Цим справам мусила б приділити належну увагу наша православна преса, порушуючи на своїх сторінках негативи нашого церковного життя, щоб до боротьби за викорінення їх активізувати увесь

український православний загал нашої церкви.

На превеликий жаль, нічого такого досі ми не бачимо. Ранньою весною відбулося в Торонті поширене засідання Ради Східної Єпархії. Як переказують учасники, не було там і згадки про собор нашої Церкви.

Наша православна преса мовчить про цю важливу подію, „Український Голос“, що в цьому році святкуватиме свій 60-річний ювілей, і завжди добре інформував українців як про світові події, так і загальноканадські, зокрема церковні, в питанні собору також мовчить.

„Вісник“ у числі від 1-го травня ц. р. вперше вмістив цінну статтю о. М. Фика на тему „Передсоборові думки“. Шановний автор у цій статті теж стверджує, що час до відкриття собору дуже обмежений, і він не зможе докладно зупинитись над усіма справами, а тому варто, щоб делегати були обізнані з ними заздалегідь. Є в статті цінна згадка про любов і приятельство між нашими людьми в часи заснування нашої церкви в Канаді, та про занепад цих чеснот у наші часи, місце яких зайняла „погана практика“, а іменно: одне говоримо, а протилежне робимо“, а вислідом цього є зростання недовіри. Терпкі, але правдиві зауваги.

Мовчить і наша Консисторія, наче китайським муром відгородившись від вірних церкви, і все, що за цим муром діється, то „тайна сія велика єсть“. Невідомо, доки буде ця таємничість? Невже аж на соборі наші делегати довідаються про справи, які будуть стояти на порядку денному?

Відповідальність за такий невідрадний стан падає не лише на нашу православну пресу, а значною мірою на нашу таки православну інтелігенцію, яка мало цікавиться громадським життям, а зокрема справами нашої церкви.

Чим пояснити таку таємничість у справі з недалеким собором? Хіба тим, що протягом останніх років досить виявив себе гурт людей у нашій церкві, які мають намір провести в життя англізацію нашого церковного життя. Це приховані (бо з таким „товаром“ не можна показуватись на люди), а подекуди вже й явні спроби позбавити нашу церкву її національного обличчя, як церкву українського народу, запровадити Богослуження в наших церквах англійською мовою під претекстом, що молодь наша української мови не розуміє й лише шляхом

англізації зможемо, мовляв, затримати її при церкві й цим забезпечити майбутнє церкви.

Як пошесть, прийшла до нас із США ця згубна антинародна ідея й знайшла для себе притомний ґрунт на заході Канади, а згодом, що правда, в меншій мірі — і в Східній Єпархії нашої Церкви. Вона, ця пошесть, як пістряк затрує здорове тіло нашої церкви і про це треба голосно говорити. Боротьба з цим лихом має бути нашим першочерговим завданням, зокрема на черговому соборі, поки ця пошесть не поширилась по інших осередках нашої церкви. Є у нас і прихильники „Всеpravослав'я“, які б хотіли нашу Українську Православну Церкву, як церкву національну, перетворити на інтернаціональну під цією „всеpravославною“ покришкою. Навіщо було тоді понад 50 років тому відриватись від католицької церкви, або зрікатись опіки російської місії? Канада вільна країна, тут кожен може агітувати, за що хоче. Агітують же, напр. патлаті істоти проти війни у В'єтнамі, протестують вони, що в університетських крамницях не продають відомих пігулок, не продають вільно маруани, то чому не можна агітувати проти української мови в наших церквах, а домагатись впровадження в наших Богослуженнях англійської мови? Можна, звичайно, але не вірним нашої церкви, бо кожен з нас, хто явно чи тайно цим бавиться, є гробокопателем її. І як у світлі соборноправности нашої церкви виглядає таке накидування волі невеликого гурту людей церкві в цілому — єпископатові, священству і вірним нашої церкви?

Наша церква, відмовившись від української мови, перестала б бути Церквою українського народу. Ми б убили її своїми власними руками. Народ, що зрікається своєї мови, приречений на загибель, він стає погноєм для іншої культури.

„Без української мови нема Української Церкви“ — вчив недужий тепер Кириярх нашої Церкви, Його Блаженство Владика Митрополит Іларіон. Ці його слова — дороговказ для всіх нас у цьому переважному питанні, а не „всеpravослав'я“ чи денаціоналізація нашого церковного життя.

Не сміє ніхто з нас втягати в цю небезпечну гру молодь, яка, як відомо, живе більше почуванням, ніж розумом, або заохочувати їхати на Собор навіть ту з-поміж неї, яка не числилась у списках членів даної громади. Цим порушується встановлений правопорядок у церкві й створюються умови для бунту в лоні церкви. Нам усім треба пам'ятати слова Євангелії: „Горе тому, хто спокусить одного з менших цих.

Краще було б почепити йому на шию тяжкий камінь і втопити в морі“.

Помилково було б думати, що на місцях у Західній Канаді не ведеться підготовка до собору. Адже і „Вісник“ і „Український Голос“ повідомили про передсоборову конференцію, що відбулася в Саскатуні, із доповідями там виступали офіційні представники нашої консисторії о. д-р С. В. Савчук і о. Франк Керницький. На цій Конференції приймалися і певні побажання, що не є у згоді зі встановленим порядком у нашій церкві. Але в житті часто буває так, що те, „що можна панові, то хлопцям зась“. Як доходять до нас вістки, такі конференції відбуваються і по інших осередках Західньої Канади.

До речі буде пригадати кілька відомих фактів з нашого церковного життя, що, як ті блудні вогники, спалахують то тут, то там, даючи знати про згадану небезпеку для нашої церкви.

Пригадаймо православну громаду при Все-канадській Катедрі св. Тройці, яка вже давенько винесла постанову про перехід у Бога служенні на англійську мову. Правда, з якихось причин цю постанову ще за життя Владики Митрополита не здійснено.

Варто пригадати й новопосталу англословну парафію в Саскатуні, на відкритті якої головним доповідачем і то англійською мовою був теперішній голова нашої консисторії.

Пригадаймо собі містерію з о. Кліщем, справжню ролю якого щодо нашої церкви в Канаді викрила англійська преса. Ми читали різні спростовання з цього приводу. Фактом, якого ніхто не заперечує, є те, що ця особа в минулому була вихованцем Колегії св. Андрія у Вінніпегу. Заперечують, що він був у складі духовництва УГПЦеркви в Канаді й одночасно обслуговував якийсь час православні парафії Вінніпезької округи і був в адресарі духовництва нашої церкви. Не міг він сам внести своє прізвище і адресу в цей список, а тим більше самовільно обслуговувати згадані православні парафії. Був він не лише вихованцем Колегії св. Андрія, але якийсь час був духовним опікуном студентів Колегії. Хтось уможливив йому цю працю. Коли читаєш оці всі спростовання, то мимоволі погоджуєшся, що „темна вода во облацях воздушних“.

Щоб не зробити кривди новопосталому на сході Канади Українському Православному Інституту св. Володимира в Торонті, слід на цьому місці згадати і його. Як свідчить сама назва цього Інституту, це мав би бути осередок української культури, в якому українська пра-

вославна молодь мала б одержувати національне й релігійне виховання.

Як насправді провадиться виховання молоді в цьому закладі, довідуємось з інтерв'ю, яке дали представникам української преси керівники інституту. (Див. „Український Голос“, 15 жовтня 1969 р., рубрика — „Вісті з Торонта“).

На день пресової Конференції в Інституті було студентів 21, а студенток 14, разом 35, з них лише троє не-українці. Подаю лише кілька найістотніших стверджень на цій пресконференції:

...,„До Інституту приймається студентів різних національностей“...

...,„В більшості студенти приходять з дуже малим знанням української мови і добре буде, як прищепиться їм тут бодай почуття приналежності до свого народу, а ЦЕ МОЖНА ОСЯГНУТИ Й БЕЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ“.

...,„Говорячи про мову, мусимо брати під увагу, чи студенти житимуть в Україні, чи в Канаді“...

...,„Запляновано серію лекцій, але вони будуть подані студентам в англійській мові“.

...,„Кожен студент при вступі до Інституту підписує заяву, в якій заявляє, що дві години на тиждень буде посвячувати для слухання лекцій, в тому одна година проб танців, співанок тощо“. Про другу годину зі скромности промовчано. Очевидно буде вона присвячена українському футболі. „Можуть бути лекції української мови, якщо на них зголоситься певне число студентів“... Трудно повірити, щоб при такому заохочуванні до української мови, знайшлися охотники вивчати її.

Так виглядає національне виховання молоді в цьому інституті. Не дурно ж кореспонденти, побувши лише короткий час в Інституті, зорієнтувались у ситуації і в своїх виступах просили керівників інституту не змінювати імен студентів, не робити з Іванів — Джанів, а з Василів — Билів, бо затримання хресного імени має великий вплив на затримання своєї ідентичности.

Мимоволі напрошується думка, що цей гуртожиток з бучною назвою Український Православний Інститут св. Володимира є таким лише за назвою й має мало спільного з нашою церквою в Канаді. Чи ж дивно, що українське православне громадянство не дуже поспішає з фінансовою допомогою такій установі?

Я зупинився довше на справі англізації нашої церкви, що є нашим бичем число перше. Згадаю хоч побіжно й дві інші справи, які ймовірно будуть ухвалюватись собором. 1. Справа приєднання до УГПЦеркви Канади частини УП-

Церкви в Австралії під проводом 93-літнього єпископа Сильвестра; 2. Справа про відбутий минулого року в Європі після смерті митрополита Ніканора собор у Німеччині, який обрав митрополитом цієї церкви архієпископа Мстислава з США і зробив кілька ухвал, проти яких має застереження провід УГПЦеркви в Канаді; взаємини між нашими митрополіями США і Канади у світлі спроб їхнього об'єднання, які (спроби) не дали жодного висліді.

Не є секретом, що взаємини між згаданими митрополіями після недодержання одним з учасників наради трьох митрополій ухвали про відмову від будь-якої участі у ватиканському соборі погіршилися. Це прикра і болюча справа. Було б добре, якби собор нашої церкви, маючи на меті добро всієї Української Православної Церкви, не порвав остаточно цих взаємин, а знайшов шляхи до повернення бодай попереднього стану співпраці цих митрополій у спільних для них справах.

Колегія св. Андрія у Вінніпегу й позаочне навчання майбутніх пастирів, яке в деталях підготував з доручення проводу УПЦеркви в США о. протопресвітер Філімон Кульчинський, — це дві справи, в яких співпраця двох митрополій дала б позитивні наслідки, аби тільки була добра воля. Раз тяжко знайти охотників посвятити себе служінню Богові в своїй Рідній Церкві серед нашої молоді, треба шукати їх серед середнього, а то й старшого віку наших вірних. Вони здебільшого обтяжені родинами й не можуть відірватись від них для студій в Колегії св. Андрія протягом чотирьох років, а опрацьовувати матеріали вдома й виїздити лише на сесії для складання заліків було б можливе. І нема чого боятись, що такі священники будуть меншої кваліфікації, ніж вихованці Колегії св. Андрія. Адже ж наші перші священники, що понад 50 років тому як світські люди посвятили себе служінню Богові в нашій церкві, виявили себе, очевидно, добрими пастирями, коли їх нагороджено найвищими званнями у нашій Церкві. Доходять до нас вістки, що плянується надати декому з них навіть почесні докторати богословія.

А щодо заохочування нашої молоді їхати на студії до Колегії св. Андрія, то для цього є одне невеличке побажання для нас усіх, а саме поліпшити „клімат“ по наших громадах; поменше сварок, а більше співпраці між нами, більше пошани до наших отців. Спільними зусиллями створім їм кращі умови, передусім морального порядку для їхньої пастирської праці, поменше критики їх в наших родинах в присутності дітей. В такій атмосфері загальної пошани священни-

кові буде легше виконувати свої обов'язки. І тоді напевно знайдуться серед молоді охочі посвятити себе праці в своїй рідній церкві.

Дуже важливою є спільна постава наших Митрополій до так званого „всеправослав'я“.

Конечним є спільне видання Богослужбових книжок. Вже понад 50 років існують наші церкви в Канаді та США, але й досі не спромоглися видати Мінеї та інші потрібні в Церкві богослужбові книги. Вражає різнобій у текстах книжок, сживаних у нас, не однаковий текст у загальноновживаних молитвах, починаючи від молитви Господньої.

Справи нашої молоді, треба думати, будуть теж розглядатись на Соборі. Із щоденного досвіду знаємо, що в таких молодечих організаціях, у праці яких бере активну участь інтелігенція, а батьки виявляють зацікавлення й теж допомагають, праця стоїть на високому рівні. Для прикладу назвемо Пласт і СУМ. Лише дуже незначна частина нашої православної молоді є в рядах двох наших молодечих організацій ОДУМ і СУМК, а більшість її виховується на вулиці. Через пасивність нашої православної інтелігенції і більшості батьків наші молодечі організації не працюють так, як би хотілось. Нереальним виявились багаторічні спроби й дискусії навколо питання об'єднання всієї нашої молоді в СУМКУ. Нехай вони й надалі розвиваються, змагаючись між собою. Не відгороджуймо їх муром одну від одної, а заохочуймо їх сходитись і обмірковувати свої молодечі справи, брати участь у спільних молодечих виступах, заохочуймо їх до посиленої праці в громадському і церковному житті. Цим ми дамо здорову поживу молодим душам і спрямуємо їх молодечий запал в корисному напрямку. Церква, українська школа, курси українства, молодечі організації допоможуть українській родині, якщо вона собі цього бажає і в цьому напрямку працює, затримати дитину в своєму рідному середовищі, охороняють її від злого впливу вулиці, сприятимуть створенню молодих українських подруж, які зможуть передати це все своїм нащадкам.

Певно, що собор у своїй праці приділить належну увагу нашим інститутам. У свій час вони відіграли велику роль в житті православних українців. Читаєш про ті тяжкі умови, в яких вони постали й провадили свою працю, переглядаєш численні фотосвітлинами щорічних випускників, що поповнювали ряди української православної інтелігенції, кращі представники якої згодом займали поважні становища в загальноканадському житті, і мимоволі схиляєш в пошану

ні голову перед тими, що трудилися на цій народній ниві. Роль цих інститутів у наші дні змаліла, — це безперечна річ. Причини цього — це спеціальна тема, яку мають дослідити ті, що довгими роками у цій ділянці працювали. Безперечно, що крім впливу денаціоналізуючих чинників у праці цих інститутів були допущені якісь помилки, які від'ємно позначились на їхній праці. Соборові треба подати сугестії, як виправити й поліпшити працю цих, безперечно, корисних закладів. Це великою мірою стосується і новопосталого Інституту св. Володимира в Торонті.

Місійна робота нашої церкви через пасивність нашої православної інтелігенції, яка, за невеликими винятками, справами своєї церкви не цікавиться, не є на відповідному рівні. У США наша інтелігенція починає активізуватися і створила Т-во ім. Митр. Петра Могили. Це Т-во ставить своїм завданням допомогти церкві в її місійній праці, а в разі потреби боронити її від нападів на неї. Крайня пора розворушити й нашу православну інтелігенцію в Канаді, що досі в стані летаргії перебуває. Ми не маємо потреби шукати поповнення членства нашої Церкви коштом інаковірних, як це роблять католики та протестанти. Ми маємо широке поле діяння серед наших таки православних братів, яких є тисячі поза членством наших громад, бо ніяк не відважуються вони надщербити свій бюджет членською вкладкою до громади. Ось до цих наших братів треба йти від хати до хати кожному з нас. Треба переконувати їх вийти з їхньої ізоляції. Лише спільними зусиллями ми зрушимо з місця місійну працю нашої церкви.

А вже ні в якому разі не маємо наслідувати приклад громади при церкві св. Димитрія в Новому Торонті. Управа цієї громади, очевидно, з місійних спонук, у 1968 ювілейному році нашої церкви в Канаді вигнала з церковних приміщень дітей парафіян з останньої еміграції у віці від 8 до 15 років лише за те, що ці діти належали до молодечої організації ОДУМ. А наша хвальна Консисторія цей вчинок згаданої громади апробувала, вписавши цим „світлу“ сторінку в історію нашої церкви в Канаді.

Було б добре, якби Собор дав справжнє християнське визначення місійної роботи церкви, щоб подібні неподобства не повторювались у майбутньому.

Тяжкою до розв'язання, треба думати, буде справа заступництва нашого недужого Киріярха, Його Блаженства Владики Митрополита Іларіона. Ця справа не лише болюча, але й небезпечна, бо має в собі загрозу скотитись у

бік протестантизму, що не віщує нічого доброго нашій церкві ні в її зв'язках із Вселенським Православ'ям, ні у себе вдома.

Я свідомо оминаю фінансові й господарчі справи нашої церкви, хоч і вони дуже важливі.

Очевидно стоятиме питання і про підсумки ювілейного року нашої церкви в 1968 році. Дивно воно якось виглядає, що відсвятковано ювілейний рік нашої церкви, а ювілейної книги, присвяченої такій важливій даті, досі нема. Власне ця книга заходами консисторії вийшла, але світу не бачила. Звичайно, через те й світ не міг її побачити, хоч обійшлась вона консисторії досить дорого.

Слід було б відмовитись на цьому соборі від деякої практики попередніх соборів. Так, справи собору мають вирішувати спільно всі члени собору, а не робити це по закутках в окремих комісіях.

Треба, щоб на цьому соборі припинились містерії зі звукозаписувачем. Він має запису-

вати всі виступи, в тому числі й критичні. А щоб так було, треба усунути „опікуна“ звукозаписувача, як непотрібного.

Більшість делегатів Східної Єпархії, їдучи на собор, твердо рішила боронити національне обличчя нашої церкви від усяких зазіхань на неї, незалежно від того, від кого б вони, ці зазіхання, не походили. Рішили вони це робити з твердого переконання, що це їх обов'язок перед Матір'ю-Церквою. Вони вірять, що й наші православні брати із Західної Канади такого ж наставлення й що опільними силами нам пощастить відвернути цю загрозу від нашої Церкви. А це буде запорукою її дальшого розвитку на славу Богові, а нам, її вірним, на спасіння.

Таке наше переконання підтверджують вістки, що доходять до нас із Західної Канади.

Хай у цьому допоможе нам Всевишній!

А. ЮРИНЯК

ДВІ „ЗОЗУЛЬКИ” 1969 РОКУ

Напевно, не всі наші читачі бачили і знають „Зозульку” — „газету творчої молоді” — як вона небезпідставно себе називає. Появляється вона вже не перший рік в Оттаві (Канада), але не змогла досі з циклостилю перейти на нормальний друк. Так само й час появи її ще остаточно неврегульований, і листаж хитається між 32 і 38 ст.ст. (не вчисляємо сюди обкладинки, внутрішній бік якої також деколи забирає „Зозулька” під текст). Цього року появилось вже два числа „Зозульки”: ч. 1 і ч. 2. Отож про них ми й хочемо сказати отут „слово шире, нелукаве”.

Читаючи „Зозульку”, відразу констатуємо два важливі плюси: перший — **про молодь пише сама молодь** (хоч зрідка трапляються і старші автори); другий — **широкий вахляр тем**, від проблем міжнародної політики аж до методики викладання в суботніх школах Українознавства. Але найбільше таки про нашу молодь і особливо про студентство. І не так собі загальниково, надуживаючи патріотичною фразою, а в практичному пляні усунення хиб. (Наприклад: у навчанні предметів українознавства в суботніх та недільних школах, при вихованні дітей удома, загальна проблема збереження ук-

раїнства нашої молоді в сучасних умовах американського континенту і т. д.). Що особливо цінне: співробітники та дописувачі „Зозульки” не переживають старі, давні твердження-трюїзми, а шукають, питають і пропонують свіжі проекти, пляни і методи праці в напрямі головної мети — збереження власного національного обличчя, своєї національної духовости.

Треба сказати, що коли нам уперше потрапила до рук „Зозулька” (це було ч. 1 ц. р.), ми скептично поглянули на циклостилевий друк і намірились „Зозульку” лише „перелистати”. Але вже друга з черги статейка „Аналіза занепаду організації” нас зацікавила, і ми її відразу прочитали; далі стаття Б. Будного „Картуни” — про серії фільмів на теми з історії, географії, літератури та взагалі мистецтва України — остаточно здобула нашу прихильність для „Зозульки”.

От лише мова і правопис: тут „Зозульці” обов'язково треба „підтягнутися”! Абсолютно неслухняно покликатися на те, що, мовляв, „нас стільки і так навчили в українській школі, або що „в дорослих часописах також повно мовних блудів” і т. ін. Це все злидарська, плаксунська аргументація. А доки ж ми можемо на

злидні покликатися — та ще де: в Америці! Якщо „Зозулька“ змогла досі „долетіти“ до ч. 15 і не впасти, то це свідчить, що в неї не такі то вже слабкі крила! І справді: згуртоване навколо неї гроно співробітників, спираючись на українські студентські громади в США і Канаді, якщо справді захоче (а захотіти конче мусить!), то знайде шляхи й способи **і грамотність своєї газетки піднести до нормального літературного рівня.**

Після цих загальникових уваг перейдемо до поокремого розгляду важливіших матеріалів обох чисел „Зозульки“.

Загально ч. 2 своїм змістом більш різноманітна, ніж ч. 1, і тому можна говорити про дальший ріст „Зозульки“. Але досить велика стаття Олега Романишина „Чому „Чому“? викликає поважні застереження. Є ще критика статті Нестора Томича, вміщеної в ч. 1 „Зозульки“. Але це не критика, що допомагає читачеві доходити істини, виробляти правильний погляд на дотичну проблему чи явище.

Поперше, Олег Романишин практикує давно засуджену манеру цитування: вихоплювати ті чи ті речення (деколи навіть частини речення, окремі вислови) критикованої статті чи взагалі допису, оголюючи їх, відриваючи від контексту, щоб таким чином мати змогу цитоване речення чи вислів „натягти на свій копил“, тобто ужити їх зовсім не в тому сенсі, в якому вжив їх автор.

Крім цього, в декількох місцях О. Романишин, переказуючи зміст окремих уступів статті Н. Томича, дозволяє собі робити узагальнення, на які переказуваний уступ зовсім не дає підстав.

І нарешті декілька слів про стиль критичної статті „Чому „Чому“? Хіба „Зозульці“ личить цей докторально-менторський тон — ніби автор повчає недотепу школяра! А деколи ще впадає навіть у гнів та обурення, так ніби Н. Томич своєю статтею вчинив злочин супроти українського студентства. Як це далеке від стилю товариської дискусії між людьми, що однаково зацікавлені у виміні думок як засобові знайти слушну розв'язку порушених проблем! А стаття Н. Томича своїм змістом багата, актуальна і цілком заслуговує на те, щоб її обмірковувати речево і сумлінно, *sine ira et studio*.

Спільна риса обох чисел „Зозульки“ — слабкість літературно-мистецьких матеріалів — так віршованих, як і невіршованих. З перших слід спинити увагу на поезії „Час“ Ігоря Старака,

гуморесці „Катастрофа“ Богданки Цмоць і гнівній сатирі Романа Золочева „Бо Бог так любив цей світ“. З невіршованих літературно-мистецьких матеріалів можемо відзначити образок „Петро“ пера Богданки Цмоць. А загально скажемо: літературно-мистецька частина в обох числах рідко підноситься до рівня справжнього мистецтва, коли то до читача промовляють і певні ідеї сугерують **не самі автори слова, а власне автори образи.**

Ось, наприклад, цікава задумом спроба сатири „Українці під мікроскопом“. Але чи читач бачить **перед собою** отих ВІН і ВОНА (див. І скеч сатири)? **Увертюра** також не є в цім випадку належною візитівкою до подальшого, до цілості сатири, бо занадто примітивна. Ось візьмемо для ілюстрації строфи 3 і 5:

„І повно в нас провідників,
А решта — маса баранів;
І всі розбиті по чередях,
Пасемося в своїх очеретах.“

„І всюди, де б ми не попали,
Дбаєм, щоб ми не пропали.
Танцюєм танці і співаєм,
Культуру нашу продовжаєм.“

Навіть найглибші думки автора (не тут лише, ми кажемо загально) розпливаються і никнуть, зодягнені в невикорисні, немистецькі шати — цю елементарну істину не мусів би забувати Б. Будний, сам член Редакції „Зозульки“. Ми взагалі маємо враження від обох чисел газетки, що ціла Редакція не доцінює ваги мистецького слова, акцентуючи натомість слово публіцистичне. І цей самий Борис Будний у своїх публіцистичних еляборатах: „Раби“, „Картуни“, „Критика і негативізм“, „Що варто б створити“ виявив себе вдумливим і охайним літератором. Свої слушні, конструктивні міркування і твердження у названих вище статтях він подав у пристійній літературній формі.

Знову ж таки для загалу наших читачів подамо пару цитат:

„Проблема наша в тім, що наш українізм (тобто **українство**. — А. Ю.) знаходиться все на другоряднім становищі супроти інших „ізмів“. І так ми все є перше комуністи, соціалісти, християни, католики, православні, баптисти, американці, канадці і т. д., а потім аж українці“. („Раби“ — Зозулька“ ч. 2).

З приводу того, що частина українського духовенства з власної ініціативи запроваджує ан-

глійську мову в церквах і намагається обрядово уподібнити Українську Католицьку Церкву до Римо-католицької, Б. Будний у вже згаданій статті „Раби“ пише:

„Тяжко пояснити, як можливо, щоб у теперішній час — коли то боротьба за національне існування поодиноких народів світу набирає таких масштабів (в ориг. „межів“. — А.Ю.) і такої уваги світової opinii — була частина українців, для котрої боротьба українського народу за своє самобуття виявлялася абсурдом. Що за безхребетність!“

У цій же ч. 2 у статті „Що варто б створити“ Б. Будний подає проєкт створення українського Інституту Мистецтва і Культури в формі щорічних курсів на протязі літа, коли молоді і педагогічний персонал мають 2-3 місяці вакацій. Ці курси, проваджені кваліфікованими викладачами-фахівцями своїх дисциплін, мали б охопити всі ділянки мистецтва і культури — музику і спів, образотворчі мистецтва, театр і кінематографію, балет і танці, письменництво і журналістику.

Цей проєкт близько стоїть (але не дублює) до проєкту Українського Літнього Унів.-ту, який то проєкт у цій же ч. 2 „Зозульки“ подав проф. Юрій Кульчицький. Його проєкт загально взорується на відомий „Гірський Університетів Мов“ у стейті Вермонт, США, з тою однак різницею, що замість трьох чи чотирьох мовно-культурних стихій тут панувала б одна — українська.

Побіжно ми вже дещо сказали про гумор і сатиру в розглядуваних тут числах „Зозульки“; тепер хочемо додати.

Ніхто не заперечить, що гумор і сатира — це принада і зброя поета і промовця, а відтак і газетяра. „Газетці творчої молоді“ і те і друге особливо було б до лиця. Тим часом у ч. 1 бачимо лише одну віршовану гумореску „Катастрофа“ пера Богданки Цмоць. (На цьому місці мусимо погратувувати цій невсипущій працівниці „Зозульки“: вона не лише постачає кращий, ніж інші, літературний матеріал, але є головним мистецьким оформлювачем „Зозульки“).

У ч. 2 гумор і сатира представлені повніше, але якість відповідних матеріалів не підноситься над сіру посередність. Найбільший розміром твір „Казка небилця про добродушків, вареники, бандуру і страшного змії-гадюку“ (передрук з пластового журналика „Там-Там“) як сатира ледве чи може „вхопити“ читача, бо опе-

рує образами заязленими, з великим „бородатим“ стажем. Про „сатиру в серіях скечів і коротких оповідань „Українці під мікроскопом“ ми вже говорили. Тож залишається сказати про невеличку гумореску „Розмова над кавою“ Богданки Цмоць і ще меншу „Анкету „Зозульки“ авторства Миросі і Галі Бродович.

Обом матеріалам бракує літературного вишколу і гостроти. А шкода, бо якраз такі та до них подібні коротенькі, „портативні“ речі читач любить і завжди вітатиме; тому їх слід давати щедріше, — водночас дбаючи про якість.

Віршована лірика „Зозульки“ в чч. 1 і 2 кількісно не бідна, але під оглядом мистецьким, за винятком пари поезій, слабка змістом і формою. Попереду ми вже вирізнили „Час“ Ігоря Старжа і „Бо Бог любив цей світ“ Романа Золочева; тепер їх ближче розглянемо.

Жанрово названі поезії цілком різні: „Час“ можна визначити як елегійний спомин-медитацію, а поезію Золочева — як повну душевної гіркоти і сарказму філіпіку*) на адресу закулісових політичних махінаторів у США. Отже „Час“ належить до лірики особистих мотивів, а „Бо Бог так любив...“ до лірики громадянських мотивів. А спільне в обох них те, що їх автори мали ЩО сказати і це ЩО вміли читачам подати в літературній формі.

Ось передкінцеві рядки „Час-у“:

„Прийшов той Час,
Коли ми пізнаємо забуті слова,
що з вітром пролетіли,
Перші слова
Перша забава,
Перша любов...“

Обуренням і гнівом дише названа вище поезія Р. Золочева. Відшмагавши „ліберального бюрократа“, що „лиш податкує і ще ледачого мурина годує“ та бере в оборону наркоманів і гангстерів, автор з притиском заявляє:

„Ні! Я цей світ люблю
І його вам не лишу.
Ой Люципере, Князю Тьми,
Перечислився ти,

*) Так узвичаєно називати гнівно-сатиричну, бичувальну поезію. Назва походить від імени македонського царя Філіпа, що його диктаторські заміри і вчинки раз-у-раз викривав і ганьбив у своїх промовах славний грецький оратор Демостен.

Думав, що світ завоюєш без Війни?
Думав зробити собі столицю з Москви?
Готовимо Хрест і Меч, одже не мрій;
Бо відвоюємо ми Київ свій!"

(„Зозулька“ ч. 2 ст. 14)

Скажемо ще про серію „Аспекти Америки“ (автор Роман Сеньків), що своїм змістом і тоном в'яв перегукується з розгляненою щойно поезією Р. Золочева.

Але до публіцистики ми ставимо не ті самі вимоги, що до поезії: тут, у публіцистиці, емоції повинні важитися на терезах розсудку й підпорядковуватись йому. Тому слухна назагал критика суспільно-державних порядків і ментальності американського суспільства не мусить творити враження безнадійності. Не слід

забувати, що „Зозулька“ видається для молоді, української молоді цього континенту. Надмір чорної фарби в зображенні суспільства, до якого ж і вона, українська тутешня молодь належить, може її психічно тгнобити і рано штовхати в обійми песимізму.

Інша річ, що бородатих юнаків атеїстів та наркоманів (як і їх протекторів) „Зозулька“ повинна нещадно бити, не переносячи і не приписуючи їх вади всьому суспільству.

Наприкінці дозволимо собі звернутися до творчого грона „Зозульки“:

— Кріпійтеся, молоді друзі! Не зневірюйтесь і не бійтеся того, що досі ваш почин і труд не здобув ще в громаді достатнього признання і підтримки. І те і друге напевно прийде, бо ви — на правильній дорозі!

Валерій ШЕВЧУК

ТРИСТА ЛІТ САМІЙЛА ВЕЛИЧКА

„Історія України захоплює кожного своїми подіями і напівказковими героями, народ дивовижно оригінальний, земля прекрасна. І це все досі ніхто не з'явив перед очі просвіченого люду, тоді як Україна давно мала своїх і композиторів, і живописців, і поетів“.

Т. ШЕВЧЕНКО. З листа до П. І. Гессе.

Ми не знаємо його обличчя. Чи був він високий чи малий, якого кольору мав очі, який він на вдачу, хто були його рідні й друзі. Все, що дійшло до нас про його життя, — лише окремі скалки; ми знаємо про нього лише те, що ненароком сказав він про себе на сторінках свого літопису. Його життя спалахнуло яскравою зіркою на зламі XVII і XVIII століть, і від цього спалаху лишилася велична пам'ятка його духу. Він заповів її своїм землякам, що живуть, як писав „у малоросійській Україні пообидвабіч Дніпра“, радше тим із них, хто матиме невситиму жадою до знання та книг. Його ім'я і його дух проходять через спопеляючі хвилі часу і дивним чином нагадують про себе. Лише те стає нетлінне, що створено гарячим серцем, великим розумом і великою працею.

Триста років тому народилася людина, ім'я якої згадуємо з пошаною. Бо вона поклала собі на плечі тягар, який, може, не під силу був би багатьом.

1702 року йому судилося знову проїздити через Україну: через Волинь і Галицьку землю до

Львова, Замостя й далі. Сумна то була подорож. Довкола стигла пустка: він побачив багато безлюдних міст, замків і порозвалюваних валів, що колись були насипані людьми, наче гори. Тепер вони правили за притулок всілякому гадю та хижим звірам. Повз його визір пропливало все це: Чолганський, Константинів, Бердичів, Збараж, Сокаль — були то міста малолюдні чи зовсім порожні, поруйновані. Перед ним лежали просторі поля й розлогі долини, ліси й сади та красні діброви, ріки, стави, озера — все це заросло тростиною і непотрібним молодником...

Йому було тоді тридцять два, і він раптом відчув: тут, у цій пустці, робиться старий відруїни. Бо він бачив тут і там багато людських кісток, що світили до неба незбагненим запитанням. Біль і непевність, тяжка ураза переповнили його вщерть, і він запитав себе: що сталося на цій землі, яку він так любив і про яку стільки думав? Хто спустошив її, хто збавив? Можливо, в час відпочинку він надмірно в'язнув з розпитами до старіших козаків. Але один казав так, другий інакше, і він зрозумів: треба дізнатися про все самому. Це був один з найзначніших моментів його життя, бо після тієї виправи душа його запалилася вогнем, що горів у нього цілий вік. Той вогонь зародив одного з найбільших українських істориків та письменників — Самійла Величка.

Дивно складається життя тих, кому лягає на плечі важка робота ратая культурних перелогів. Вони здебільшого йдуть напромацки, і, може, випадково втрапляють на поле свого подвижництва. Хтозна, чи мали б ми літопис Величка, якби ціла низка житейських перипетій не поставила перед ним порожній, як на його очі, простір, — він побачив (поринувши в книги, збираючи людські розповіді, переглядаючи літописні свідчення, читаючи польських і німецьких істориків), що скрізь, де висвітлюється історія його батьківщини, панує хаос, безлад, що земляки, його предки, не записували історичні діяння свого народу і не прагнули рятувати їх від забуття. „Давні ліниви писарі, — пише він, — не потрудилися з'явити славні й великі діла своїх вождів“, — все покрила темрява. Він відчув, що йому буде задушно, коли нічого тут не вчинить, що його пектиме сумління, бо перед ним увіч постало питання, неминуче майже для всіх великих людей: коли ніхто не зробив того, зроблю те я! Була це відчайдушна ухвала.

А життя Величкове складалося так, що завжди він наштовхувався то на одне, то на друге історичне свідчення. Писарювання в генеральній канцелярії сприяло тому найбільшою мірою. Коли визрів у нього намір писати свій твір, сказати важко, — звісно, задовго до того, як злетіла з пліч голова Величкового патрона Кочубея. Це був 1708 рік. За житейським законом (пані б'ються, а мужицькі чуби тріщать) вибито зі звичайної колії писарського життя і канцеляриста генеральної канцелярії Самійла Величка. Волею долі він змушений був, відсидівши якийсь час в ув'язненні, стати поза справами й житейським плином. Він опинився в становищі мистця, який міг лише спостерігати, маючи велику силу гулящего часу і чималий запас документів — універсалів, діяріушів, листів.

„Чи може бути для людського корову, — пише Величко, — щось краще й приємніше, як читати книги і знати колишні людські діяння та вчинки? Чи може що краще полікувати печаль, як той же книжковий, пилюно й уважно живаний, медикамент? Коли я мав скорботу, то сам те пізнав, вдавався-бо до читання і слухання книжок і, дізнаючись про різноманітні людські випадки й бідства, вчився терпляче вносити і власні нещастя. Я покладався тут на приказку — в терпінні вашім знайдеться душа ваша!“

Величко йде спершу в Диканьку, а тоді в Жуки під Полтавою, де йому дає притулок син Кочубея. Звідси, з місця усамітнення, він може вільно проглянути сімдесятирічний шлях історії своєї батьківщини. Робота, яку він замислював, мала бути особлива — такого до нього, мабуть, не робив жоден українець. Ми ніколи вже не визнаємо, скільки днів і ночей цей великий трудівник писав свою працю, скільки свічок згоріло на його столі — про це можуть нагадати хіба що дірочки з рукописі, пропалені іскрами з люльки, і той незначний на стороннє вухо факт, що в кінці життя свого Величко... осліп. Можна додати ще й те, що повний текст літопису, очевидно, склав би близько ста теперішніх друкованих аркушів.

Тут є чого дивуватися: праця в усамітненні без жодної надії, що твір твій побачить світ. Праця заради самої праці, погук у порожнечу, дні, місяці, роки, витрачені лише на це... Чим грілося його подвижництво, що так довго жило цей дивний, великий вогонь? Хто подякував йому за життя його? Чи думав він про свій хід у безсмертя, чи було йому це байдуже?

Десятки таких запитань постає перед людиною, яка хоче осягти цей надзвичайний феномен. Вгадувати тут щось важко. Але вибираючи по крихтині всі звістки, що їх подав у літописі Величко про себе, можна якоюсь мірою прояснити й це. Не марнолюбство штовхало Величка на велике його самозречення і жило фанатичну працелюбність. Керувало ним тут інше — великий його біль.

„Йдуть із Польщі на Україну дві сестри, — писав він, — нужда й біда, в товаристві їм подібних, а своїми згубними лікерами вони напоїли наш козацько-український народ, справжній, простодушний і добросердечний...“. Не в порожнечу посилав він свій твір. Про це промовляє і його постійне звернення до кожного собі читача, який усе-таки має в нього бути і який колись із шанобою поставиться до його праці. А в кінці першого тому літопису він досить відверто каже про поета С. Твардовського, що хоч той помер, „але праця його не померла і прийнята до людського спожитку, віддаючи пам'яті цікавих незабутню славу його розуму“.

Величко — один з найосвіченіших людей свого часу. Добре знав польську, німецьку й латинську мови, був ознайомлений з польською історіографією, покликуюється в своєму літописі на праці різних письменників, вносить у твір свій

велику кількість документів, узятих із архівів, канцелярій, використовує власні спогади і записки знайомих. Він знає практику римських істориків, і як Лівій, Цезар і Тацит, вкладає в уста своїх героїв високі зразки промов, яких може історичні діячі й не виголошували, але могли виголосити.

**ПРОМОВА НА ПОГРЕБІ ГЕТЬМАНА
ЗАПОРІЗЬКИХ ВІЙСЬК, ВИГОЛОШЕНА
ЙОГО СТАРИМ СЕКРЕТАРЕМ
САМУІЛОМ ЗОРКОЮ В СУБОТІ,
У СЕРПНІ 1657 РОКУ.**

Жити й умирати, либонь, постановлено так всесильним Божим декретом, висловленим до наших предків — живіте й множетеся, бо землею ви є, до землі й підете! Отак смерть людська звикла наповнювати серця живих, панове полковники, вся старшина з усім товариством Запорізького війська і вся Річ Посполита Українська, непохитним і непогамованим жалем! Прийшлося нині й нам після веселих минулих часів слухати смутні плачі і рясними сльозами заливати обличчя наше, адже мусимо оглядати на смертельнім катафалкові і віддавати останню шану гетьманові нашому, Богданові Хмельницькому, справдешньому, даному нам від Бога вождеві, якого забрала від нас неблаганна смерть.

Помер той добрий вождь наш, полишивши по собі несмертну славу, дякуючи голові якого не тільки ми, його підручні, але й уся Малої Русі Річ Посполита могла жити довгі літа при щасливих успіхах. Помер той, кому разом із вашою милістю панством всюди допомагала стояти при своїй правді за вольність і свої старожитні права проти братів, а разом з тим ворогів наших польських савроматів, всемогутня Божа рука. Помер той від чийого гарматного й мушкетного грому не лише тремтіла ясновітна Сармація старожитних Вандалів, а обидва береги бурливого Понту Евксінського зі своїми міцними замками й фортецями (...), дрижали й тряслися, огорнені мушкетним козацьким порохом, і самі царгородські стіни. Помер нарешті той, завдяки справі якого могли, оживлені, ніколи не вмирати старожитні права і вольності українські та цілого Запорізького війська. Не стає мені слів, щоб вияснити й вичислити цноти й вашу рицарську діяльність, яку ви хвалебно виказали при даному собі від Бога вожді та гетьманові Богданові Хмельницькому за пошкоджені й потоптані поляками старожитні права

і вольності братів своїх — було це на багатьох місцях і чинилося з воликою перевагою й відвагою: ви наслідували в тому старовічних предків своїх слов'ян, які давали свою допомогу великому Олександрові Македонському, а також сцигів, цимбрів і козарів. Нехай вивідять людською мовою про вашу рицарську діяльність поля й долини, пустелі й гори, мури й гарматні рури, коли вставляли й воювали за вольності свої з мужнім і величним серцем, з рицарською й богатирською відвагою проти ворогів і братів своїх савроматійських, і це ви доказали й доказували на Жовтих Водах, під Корсунем, Пилявою, Збаражем, Зборовим, Берестечком, Білою Церквою, під Львовом, Замостям, Нестерваром і Баром, під Кам'янець-Подільським і Жванцем, під Батогом та Охматовим і в інших численних місцях, яких не вимірюю.

До тебе звертаю добру мову, милий наш вождю, державний руський Одонацерю, славний Шкандербегу, гетьмане славного всього Запорізького війська і цілої козацькоруської України. Хмельницький Богдане, до тебе мова, skutого зараз між чотирма дошками і мовчазного, вимови й розпоряджень якого невдовзі перед тим слухало нас сто тисяч, і ми готові ставали на всякий твій кивок. Чому так швидко став ти мовчазним Гарпократом, принаймні наслідуєш німого Аттіса, промов до нас, братів своїх, і навчи нас, як маємо жити без тебе і як поводитися з навколишніми нашими друзями й ворогами; то ж цей німородний Аттіс застеріг був ретельною вимовою батька свого, короля, що його має забити власний жовнір. Ти ж, уміючи доброї мови, скажи нам і дай пересторогу, щоб не були ми звойовані і переможені ворогами нашими. Відслічи хоч на малу хвилю теперішнє право твоєї смертоносиці, а коли того ти, над змогу живих, не в силі вчинити, то принаймні вмоли там, у Божім маєстаті, куди посилають тебе, надпотужного пана, щоб по відході твоїм ударував нас щасливим життям і зберіг у цілості та мирі нашу вітчизну. Ми ж тут, на землі, благодієм Божий маєстат, щоб наділив хвалою своєю своїх вибранців. Амінь.

Для Величка не схована філософія, і він знає не лише античні імена, але й твори античної літератури. Події він подає на тлі європейської історії і виповнює літопис власними роздумами. Він класичний представник барокової літератури — його речення важке, проте величаве

він здатен підноситися до трагічного й героїчного патосу, тон його оповіді то спадає, втишується, то бурунить. Мов іскри, спалахують у тексті гумор та іронія, оповідь прикрашається описами рідної природи, метафорами, густо розсипаними прислів'ями. По всьому тексту розкладено чимало легенд та віршів: сатири, памфлети, панегірики, уривки з поеми Бучинського Яскольського про другу Чигиринську війну 1678 року тощо. Часом ці поезії повні справдешнього почуття.

Але попри все — величезний фактаж, який ставить цей твір у число найповажніших історичних джерел з історії України.

Під кінець життя, як уже сказано, Величко осліп. Напружена багаторічна праця далася взнаки. При житті він був ще в 1728 році, бо жовтнем того року датовано передмову до його перекладу з німецької мови широкої географії, названої Космографією. Сліпота тяжко гнітила його, і він поспішає. Хоче укласти для

свого народу ще працю, через яку читач зможе довідатися про всілякі „племена й монархії“, моря, ріки, дерева, рослини, метали, дорогі каміння й інші всілякі речі, що родяться на землі й воді“. Тут він подає ще й силу інших звісток. Борючись свою недугу й немічність, примушує допомагати собі, засаджує до переписування учнів, яких навчав грамоти, але учні виявилися ліниві, сліпого не раз брали на жпни, він, мабуть, терпів не одну гірку хвилину, борсаючись у глибокій прірві ночі. Та вогонь його все ще горів.

Він десь і згорів у сутінках XVIII віку, і лише через століття з чвертю його рукопис випадково втрапив до рук учених; у нього вже бракувало початку й кінця, доброго шматка першого тому, кількох сторінок другого тому. Але доля цього рукопису була світла. Бо одним із перших читачів та послідовників Самійла Величка став Тарас Шевченко.

„Україна“ ч. 6, 1970

Григорій КОСТЮК

МІСІЯ В. ВИННИЧЕНКА В МОСКВІ І ХАРКОВІ 1920 РОКУ

(Нові коментарі до питання: був чи не був В. Винниченко членом уряду Х. Раковського?)
(Закінчення. Початок див. у попередньому числі).

Хронологічно місія В. Винниченка тривала рівно чотири місяці. Її визначають такі дати: 24 травня 1920 року Винниченко з дружиною і супровідними особами (Яромір Нечас і Олександр Бадан), переїхав радянський кордон і виїхав до Москви. Рівно через чотири місяці — 23 вересня 1920 року — він уже повернувся за кордон.

У Москві його зустріли холодно і з застереженням, перші його враження були негативні. „Стихія дужча за ідею“, — записує він у „Щоденник“ 3-го червня. — „...В соціалістичній, совітській Росії якраз тепер стихія забиває ідею. ...Матеріальний, щоденний інтерес в образі голоду, холоду, злиднів, підмолодженій старими, стихійними звичками, способами думання, виливається в форму російського націоналізму...“

„Найвиразніше це виявляється в українському питанні. В комісаріаті закордонних справ референт по українським справам, отже людина найбільш компетентна й авторитетна серед інших, сказав Нечасові так: ніякої України не було й немає; на Україні всі чудесно говорять

по-російськи і все це українське питання є вигадка.

„Так говорить той, хто має обов'язок інформувати уряд українських справах. Як же повинні говорити ті, що слухають такого референта? Цей погляд панує скрізь. Чи щиро думають усі кола, чи ні, але хочуть так думати багато з них. І це виявляється в усій політиці керуючих кіл“.

У перший день приїзду Винниченко мав розмову з К. Радеком і з наркомом закордонних справ Георгієм Чічеріним. Розмова з Радеком, хоч мала ніби товариський тон, була хаотична, поверхова і ні до чого не зобов'язувала. Розмова з Чічеріним відразу тривожно насторожила Винниченка. Цей випробуваний дипломат не цікавився абстрактними питаннями світової революції. Його цікавило, з якою програмою приїхав Винниченко? „А як буде з Донецьким басейном, Кубанню? Кому вони будуть належати?“.

Вже з цієї розмови Винниченко побачив, що для всіх тих, які стоять за плечима Чічеріна, не

комунізм, а цілість імперії важить найбільше. Націоналізм починає перекривати комунізм. Одне слово, почалася нещира дипломатична гра з Винниченком. У дію пущено все: брехню, лицемірство, крутість, залякування й одночасно найпривабливіші обіцянки. Після Радека і Чічеріна мав він розмови з Л. Каменевим, з Л. Троцьким і з тодішнім головою Комінтерну Г. Зінз'євим. Ці розмови нічого конкретного не дали. Співрозмовники ці натякали йому про пост заступника голови Ради Народних Комісарів УРСР, комісара закордонних справ, комісара військових справ і навіть члена „Реввоенсовета“ республіки, але обходили конкретні й принципові питання української державности. Усі спроби Винниченка поставити розмови ясно й принципово саме в цій площині не мали успіхів. У черговій розмові з Каменевим, а згодом і Троцьким, йому несподівано запропонували поїхати на пару тижнів до Петрограду. Для чого? Виступити там перед робітниками і таким способом „представитись російському пролетаріату“. Винниченко вгледів у цьому нове крутість. Його просто хочуть запхнути в якусь дірку, „а там видно буде“. Від цієї пропозиції він відмовляється і вирішує вдагись до рішучих кроків, щоб ці переговори поставити на принципову і ясну позицію. Пише листа до Леніна й аналогічну „Доповідну записку“ в ЦК РКП. Він викладає свою програму дії: вимагає зміни сучасної національної політики, Раду народних комісарів України реорганізувати, Раковського замінити авторитетнішою особою, поновити в основі Політбюро ЦК. Нарешті він ставить питання категорично: „сказати мені точно й виразно, яку позицію він (ЦК — Г.К.) займає в українському питанні: чи ту, що висловлена в резолюції з грудня 1919 року, чи єдиноділімівську? Коли першу, то я... їду на всяку працю. Коли другу, то я вважаю свою участь в уряді неможливою. Я прохаю не тільки дати мені укус, відповідь, але їм самим точно вяснити це питання й скінчити з тою плутаниною, неясністю, двозначністю, яка панує в сучасній політиці на Україні“.

Звичайно, ні Ленін, ні ЦК РКП „не встигли за браком часу розглянути“ „Доповідну записку“ й відповісти офіційно на неї. Винниченко побачив, що його спроби „змінити стихію“ — надаремні. Він вирішує припинити розмови і виїхати за кордон. 11 червня вся його група подала заяву в Наркомзаксправ про виїзд. Розмова з Троцьким 19 червня ще більше переконала Винниченка, що марні були всі його

спроби. Жодної зміни політики партії на Україні не може бути. Жодної реформи Політбюро. Ніякої заміни Раковського. Хоч Троцький натякнув, що портфель Наркома військових справ України і, навіть, члена „Реввоенсовета“ йому забезпечено, проте ніякої української армії, а також і незалежної української політики не може бути. Тоді Винниченко заявив, що грати фіктивну роль, бути тільки віскою він не хоче і не буде. На цьому „Цілковитий розрив всяких дальших відносин“. Рятувати ситуацію заходився знову Каменев. Він знову зустрівся з Винниченком і почав його заспокоювати. Розмова, мовляв, з Троцьким, — то звичайне „непорозуміння“. Життя, мовляв, сильніше за теорії Троцького. Йому (Винниченкові) треба просто їхати на Україну і приступати до праці. Але остаточно переконав у цьому Винниченка не Каменев. Його переконали листи з України, а ще більше окремі діячі, що спеціально приїжджали до нього. Лист від В. Чехівського та відвідини і розмова з відомим у той час на Україні діячем Палієвим (галичанином) перерішують справу негайного виїзду Винниченка за кордон. Під впливом розмови з Палієвим він вирішує їхати на Україну. 25 червня, не маючи згоди Москви, власними засобами він виїжджає до Харкова. Харків зустрів його ще стриманіше і неприхильніше, ніж Москва. „Вам хатіте власть“? — іронічно і злісно запитував його при зустрічі Раковський. Оптимістичні розповіді його прихильників і відвідувачів у Москві були лиш їх добрими побажаннями. Спалах нового розчарування підсилив несподіваний конфлікт з лідерами УКП — Ю. Мазуренком і А. Річицьким. Вони хибно зрозуміли його довгу боротьбу в Москві і в Харкові, як боротьбу за „комісарський портфель“. Це глибоко вразило Винниченка. Він розчаровується й розгублюється.

„Тяжко. Починаю розгублюватись. Не знаю вже, що мені робити. Виходу не бачу...“ — записує він 13 липня. Він усвідомлює свою помилку. „Абсолютно безпотрібна була подорож сюди, — наївна, ідеалістична подорож сентиментального юнака“. З'являється знову думка таки виїхати назад за кордон і раз на завжди відійти від політики.

„Я їду за кордон, обтруюся з себе всякий порох політики, обгороджуюсь книжками й поринаю у своє справжнє, єдине діло: літературу. Ці два місяці Голгофи навіки виліковують мене від роздвоєння. Тут у совітській Росії я ховаю свою 18-літню соціалістичну політичну діяльність. Я їду як письменник, а як політик я

всією душею хочу померти“.¹⁸⁾

„Справді, — записує з гіркою іронією він трохи пізніше, — нечиста річ — політика. Треба бути дуже сильним і загартованим, щоб вийти з неї хоч порядним чоловіком“.¹⁹⁾

Винниченко вживає всіх заходів, щоб виїхати. Так, 6-го липня він покидає Харків і виїжджає до Москви. Там протягом трьох тижнів він та його секретар О. Бадан пробують дістати візу. Про співпрацю в уряді чи про членство в партії вже ні з ким не веде розмов. На початок серпня 1920 року в них уже були документи, з якими можна було виїхати. 3-го серпня, не повідомляючи офіційно уряд, вони сіли на потяг, що прямував до кордону. Це була спроба просто втекти. Спроба не вдалася. „Перед самим відходом поїзду прийшло розпорядження з Коміндел, щоб ми висіли“ — записано там же. Спеціальний агент супроводить їх до готелю й наказує чекати. Про причину затримки їм так і не сказали. Чічерін на листи не відповідав. Настав найтяжчий період непевності і чекання: З'являється думка: що вони думають з ним зробити? Не дати дозволу на виїзд і залишити тут напризволяще? Вислати кудись чи судити і розстріляти? При останній ситуації Винниченко, спільно з Розалією Яківною, вирішують не датися до рук, не капітулювати, а покінчити життя самогубством. Про це є цікавий запис з 15-го серпня 1920 року. Врятовує ситуацію лист голови Дніпросоюзу²⁰⁾ Д. Коліуха. Він запрошує приїхати до Києва. Обіцяє забезпечити життя й створити умови для творчої праці. Винниченко не вірить у таку можливість, але це стає за підставу, щоб вирватися з Москви і виїхати принаймні на Україну. 17 серпня 1920 р. він вдруге їде до Харкова, щоб звідти перебратися до Києва. Дуже показовий для душевного стану Винниченка того часу є такий запис у „Щоденнику“ від 14 серпня 1920 р.:

„Вважаю ці три місяці поневіряння по московських митарствах не загубленими для себе. Це школа самовиховання. Зберегти ясність і веселість духу після всіх цих прикростей, розчарувань, обманів, лицемірства, що довелося зазнати, — це великий успіх. Мало того: це є підготовча ступінь до дальшого, до більшого й тяжчого.“

Виїхати до Києва відразу не вдалося. Велике повстання на Полтавщині перервало залізничний шлях між Харковом і Києвом. Довелося осісти на невизначений час у Харкові. „Не можемо рушити з Харкова, — пише він 22 серп-

ня, — бо повстанці розібрали залізничний шлях між Харковом — Полтавою — Києвом. Кажуть, що повстанські загони досить сильні. Скільки протягнеться наше сидіння ще й тут, невідомо.“²¹⁾

Тим часом його відвідує Дмитро Мануїльський. Знову нав'язує контакти Х. Раковський. Починаються знову розмови про співпрацю. І нарешті 31 серпня 1920 року Винниченко нотує:

„Мої переговори з Раковським і Мануїльським щодо виїзду за кордон знову викликали питання про мій вступ у КП(б)У і в уряд. Вони не будуть ставити перешкод до виїзду, коли я настоюватиму, але Мануїльський, наприклад, дуже радить мені подумати і вступити до роботи.“

Після довгих нових переговорів Винниченко згодився знову на розмови про керівну участь в уряді, але при умові, що будуть взяті до уваги його програмні тези про національно-державне будівництво в Україні. Мануїльський від імени ЦК запевнив Винниченка, що його програма не є перешкодою до співпраці. Треба тільки, щоб він ввійшов до уряду і розпочав практично запроваджувати свою програму в життя. Конкретно йому запропоновано посаду: заступника голови Ради Народніх Комісарів, тобто Х. Раковського, і Народнього комісара закордонних справ України. Але такі високі посади може посідати тільки член комуністичної партії. Тому Мануїльський запропонував подати відповідну заяву до ЦК КП(б)У. В. Винниченко погодився написати таку заяву, бо це була ще раз добра нагода викласти свою принципову позицію і погляди на сучасний стан політики комуністичної партії на Україні. Таку заяву-деклярацію Винниченко написав і 6 вересня надіслав до ЦК КП(б)У. 8 вересня Мануїльський домігся згоди Винниченка на обидві згадані вище високі державні посади. Винниченко принципову згоду дав, але остаточне рішення своє узалежнив від трьох моментів:

- 1) Від позитивного ставлення ЦК КП(б)У до його заяви;
- 2) від офіційного його прийняття в члени КП(б)У і
- 3) від затвердження його членом Політбюра ЦК КП(б)У.

Остання вимога для нього конечна. Він у політиці людина стара і бита. Він знає, що долею його народу і країни керує не голова чи заступник Ради народніх комісарів, а Політбю-

ро, як найвищий політичний орган країни. Тому він, беручи на себе велику відповідальність перед українським народом за політику уряду, повинен належати до цього найвищого політичного центру.

На другий день, тобто 9 вересня, Винниченко від своїх прихильників, членів ЦК, довідався, що вчора, 8 вересня, тобто саме в той день, коли він Мануїльському дав принципову згоду стати заступником голови Ради народніх комісарів і Наркомом закордонних справ і коли ця вістка пішла вже до преси, Політбюро ЦК КП(б)У розглядало його декларацію і відхилило її.²⁸ Х. Раковському було доручено переговирити з Винниченком і домогтися „поправок“ у принципових його твердженнях. На це Винниченко відразу гостро негативно zareагував. „Ані на ніготь я не уступлюся, голубчики ви мої, з моїх **принципіальних** позицій! Ви мусите уступитись!“

Трохи згодом він довідався, що справа не тільки в декларації, а що його не допущено і в Політбюро. Це остаточно розв'язало Винниченкові руки: він не прийняв запропонованих йому посад і пропозицію ЦК вступити в КП(б)У відкинув. Цим, власне, й кінчилася вся історія його переговорів, вступу до КП(б)У і до уряду Христіяна Раковського.

„На цьому й кінчаються мої відносини з ними, — нотує він у своєму записнику 10 вересня 1920 року. — А цим закінчується й моя політична діяльність. Перейдено і це. Шукав гармонії, знайшов найбільшу дисгармонію, нечесність з собою. Не приймаю її, не можу прийняти. Шукатиму далі. Вона мусить бути як не тепер, то пізніше.“

Правдоподібно 14 вересня він з дружиною і секретарем О. Баданом виїхав до Москви. З великими труднощами, перешкодами і ризиком йому вдалося 21 вересня покинути Москву. 23 вересня 1920 року він уже був за кордоном.

КОРОТКІ ВИСНОВКИ

Увесь хід моїх попередніх думок, уточнені дані, факти, низка автентичних джерел і документів, на які я посилався, думаю, дають мені підставу зробити коротко такі висновки:

1) Наприкінці травня 1920 року, на доручення групи українських діячів-емігрантів, що називали себе тоді Закордонною групою УКП, щоб „урятувати, що можна“²⁹) і „не випускати ініціативи влади з українських рук“, В Вин-

ниченко виїхав на Україну для переговорів.

2) Програмові пункти, які зобов'язували В. Винниченка в цих переговорах, були засновані на принципі незалежності і соборності України.

3) За чотири місяці переговорів, що були виповнені пониженням, поневірянням, образами і навіть трагічними ситуаціями, а одночасно й найпривабливішими обіцянками особистих вигод, слави і розкошів, — В. Винниченко не пішов ні на які спокуси, не поступився ані на крок і в скрутний момент готовий був піти на самогубство, але не відступитись від своєї програми державної незалежності і соборності.

Щодо його участі в уряді Раковського, а звідси і його членства в КП(б)У, то ця справа, в світлі цитованих документів і фактів, виглядає так:

1) Тільки на початок четвертого місяця так званих переговорів дійшло до загального порозуміння між Винниченком і КП(б)У про співпрацю. Щоб цю співпрацю зробити реальною, треба було відбутися кілька формальних процедур. 6 вересня 1920 року, на пропозицію ЦК КП(б)У (через Мануїльського), В. Винниченко подав декларацію, у якій висловив свій принциповий погляд на сучасну і майбутню політику партії на Україні та дав свою згоду вступити до КП(б)У, але з умовою, що його введуть до Політбюро ЦК.

2) 8 вересня В. Винниченко дав згоду (при умові, що ЦК затвердить його декларацію) прийняти в уряді Раковського дві посади: заступника голови Раднаркому і пост Народнього Комісара закордонних справ України.

3) 9 вересня Винниченко довідався, що того ж 8 вересня, коли Мануїльський від імени ЦК віз з ним розмови про згадані дві високі державні посади, Політбюро ЦК розглядало його „декларацію“ і відкинуло її. У той же день Винниченко відкликав свою вчорашню згоду ввійти до уряду і одночасно відтягнув свою заяву про вступ в КП(б)У.

4) 10 вересня 1920 року вже і всякі дальші переговори він перервав, а, правдоподібно, 14 вересня покинув Харків і виїхав до Москви. 21 вересня мав уже на руках візу і того ж дня покинув Москву. 23 вересня 1920 року він уже був за кордоном.

Отже, ці незаперечні факти стверджують, що:

РОЗПОВІДЬ ПРО ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО

Пропонуємо читачам цікавий нарис про зацькованого владою видатного українського письменника Юрія Яновського. Скорочено з останньої книжки Ю. Смолича „Розповідь про неспокій триває“. — Ред.

Яновського тепер ми згадуємо раз у раз, у кожному огляді української літератури, принагідно до будь-якої літературної події. Радянська класика? Яновський. Новаторство? Теж Яновський. Лідер української радянської романтики. Хранитель традицій української літературної минувшини. А коли шукають найвиразнішого свідчення розмаїтості та багатства літературних стилів у межах соціалістичного реалізму, то вже неодмінно посилаються на Яновського. І в кожній згадці, в кожнісінькому слові про Яновського — хвала...

П'ятнадцять і двадцять п'ять років тому Яновського теж згадувано раз у раз, постійно і настирливо, в кожнісінькому літературному огляді і без огляду на літературу — теж. Тільки ж згадувано аж ніяк не з хвалою.

Під постійним огнем гострої, дошкульної критики проминуло, власне, майже все творче життя цього, нині визнаного класика української радянської літератури, її нині хвального найпер-

- а) Ніколи В. Винниченко не був членом КП(б)У.
- б) Не був він також ніколи і членом уряду Христіяна Раковського.
- в) Усякі розмови про „розбудову“ „міністерства заграничних справ“, а пізніше „міністерства війни“ — це цілковита вигадка.

¹⁴⁾ „Щоденник“, запис з 9 червня 1920 р.

¹⁵⁾ „Щоденник“, запис 9 червня 1920.

¹⁶⁾ „Щоденник“, запис 19 червня 1920.

¹⁷⁾ „Щоденник“, запис 11 червня 1920.

¹⁸⁾ Там же, запис 15 липня 1920.

¹⁹⁾ „Щоденник“, запис 22. 8. 1920.

²⁰⁾ Всеукраїнський центральний союз кооперативних товариств, заснований в Києві 1917 р.

²¹⁾ „Щоденник“, запис 22 серпня 1920.

²²⁾ „Щоденник“, запис 9 вересня 1920.

²³⁾ „Щоденник“, запис 14. X. 1919.

²⁴⁾ Там же, запис 30. 3. 1919.

шого романтика, автора багатьох — як визнано тепер — літературних шедеврів. Проминуло майже все творче життя — аж до дня одержання Державної премії п'ятдесят другого року. В п'ятдесят четвертому Яновський вмер.

Мені здається, я можу безпомилково пригадати день, відколи й почалися злигодні Юрія Івановича. Точно пам'ятаю і день, коли вони закінчилися.

Колишня належність до семенківського „Комункульту“, до ВАПЛІТЕ, „Літярмарку“, „Пролітфронт“, — то вже потім, „за сукупністю“, було вписано до постійно і безвідмовно діючого проти Яновського акту обвинувачення: в цьому він лише поділив гірку долю з усіма іншими колишніми „комункультівцями“, „ваплітовцями“, „пролітфронтівцями“ чи „літярмарчанами“. Не були також виключним приводом для постійних нагінок і його, письменника Яновського, помилки та хиби, за які його критиковано. Критиковано інколи справедливо, а здебільшого несправедливо. Злигодні Юрія Івановича почалися на одному з частих у ті двадцять і тридцять років літературних диспутів, коли тільки-но з'явилось визначення „письменники — інженери людських душ“. Свій виступ на диспуті (загального змісту цього виступу не пригадую) Яновський закінчив такими словами до членів ВУСППу, з якими сперечався, — цитую з пам'яті, але думаю, що дослівно: „Партія закликає нас бути інженерами людських душ, а ви хочете, щоб ми біля людських душ стояли міліціонерами...“

То був, мабуть, взагалі останній прилюдний виступ Юрія Івановича.

Отак і почався тернистий шлях у пожовтневій українській літературі одного з її найбільших талантів.

— Це — гіркі слова, але як не сказати їх, коли випадок з Яновським — чи не найяскравіший приклад тієї шкоди, якої завдали в свій час радянській літературі (та чи ж тільки самій літературі!) „напостівство“ та голобельна — спрямована на відштовхування від радянського життя інтелігенції — практика „максималітів“ із РАППу та ВУСППу?

Яновський — вразливий, імпульсивний, дещо фанатичний — відразу став дибки, кинувся в

протест, та людина вдачі не активно-дійової, а пасивно-споглядальної, трагічних дурниць, на щастя, не наробив — тільки заховався у власну шкаралупу, затулювся панциром і поринув у „кипіння в собі самому“. Колись безоглядний романтик, тепер він почав приймати все насторожено, упереджено — з огляданням, з недовірою, ба й сексписом, а то й з недвозначним запереченням „а пріорі“.

Злигодні били Юрія Івановича хвилями: наочувались — пекли сіллю справедливої критики, ранили гострою рінню несправедливого критиканства — і хвиля наче облягала, западала, відкочувалась на якийсь час. А тоді знову і знову... „Цунамі“ обрушилась аж сорок сьомого року. І мало не затопила назовсім.

Юрій Іванович реагував болісно, інколи навіть трагічно, але почуття гумору не зраджувало його: запас іронії він мав не тільки для інших, але й до себе самого.

Пригадую, вже в час війни, в перших днях січня сорок третього року, в Уфі був скликаний „воєнний“ пленум Спілки письменників України. Юрій Іванович жив на евакуації в Уфі — редагував журнал „Радянська література“. Я був на той час аж у Середній Азії, в Алма-Ата, дістав виклик і теж рушив на пленум. Юрію Івановичу я віз подарунок: два десятки знаменитих яблук „алма-атинський апорт Симиренко“. Я знав з листів Юрія Івановича, як він бідує матеріально, як сутужно в Уфі з харчами і як бракує йому, з його здоров'ям, вітамінів. Той мій подарунок був не просто символічний, але мав важливу практичну мету.

Поїзд прибув на станцію Уфа пізно вночі, але Юрій Іванович зустрічав мене на вокзалі. Тут, у Приураллі, панувала страшна зима, лютий мороз ступнів на двадцять п'ять — тридцять, ще й настирний вітер із заметіллю. Йти до міста, до хатинки на околиці, де мешкав Яновський, було далеченько — кілометрів зо три, вітер валив з півг, мало не зривав з нас наші демісезонні блаженські пальта, — і ми вирішили мій багаж залишити до ранку в камері схову. „Багаж“ — то був одним-одим рюкзак, точніше — солдатський „вещмешок“: насподі трохи білизни, а зверху — оті двадцяттеро величезних, прегарних, соковитих яблук. Я похвалився ними Юрію Івановичу — розв'язав торбину перед тим, як здати її до схову, Юрій Іванович взяв два — для себе і для дружини, — а решту ми залишили в рюкзакі до ранку.

Вранці ми знову прийшли вдвох, подали кви-

танцію і одержали мій рюкзак. Дивина! — був він у два рази менший, якийсь „хирлявий“, а в боці зяяла чималенька дірка... Яблук — жодного — в рюкзакі не було. Пацюки! Вони аж снували по долівці в приміщенні камери схову, і дівчина, яка приймала речі, раз у раз відгонила їх від себе ногами. Пацюки почули аромат соковитого яблука, протрубили дірку в мішку і за ніч поїли всі яблука.

Дуже був засмучений Юрій Іванович.

І тепер щоразу, як біла Юрія Івановича чергова хвиля літературних і громадських злигоднів, Юрій Іванович неодмінно казав мені, гірко посміхаючись:

— Знову з'їли пацюки мої яблука...

Втім, до іронії над самим собою, над своїм трудним становищем чи з приводу несправедливостей до його особи Яновський вдавався не так часто, — був він характеру неприступного, вдачею — образливий, а підчас і амбітний.

Ми познайомилися з Яновським, либонь, року двадцять п'ятого, коли вони вдвох з Миколою Бажаном уперше приїхали з провінціального тоді Києва до тодішньої столиці Харкова. Якщо не помиляюсь, Яновський працював тоді над першою своєю поетичною збіркою „Прекрасна Ут“. Був він тоді студентом політехнікуму — стрункий, ставний юнак з кучмою хвилястого волосся, в потертій чорній шкіряній тужурці...

Приятелями стали ми з Яновським геть пізніше, після його роботи на кіностудії в Одесі та ВУФКу в Харкові — коли вже зійшли зі сцени всі „комункульти“, „вапліте“, „пролітфронти“, „літярмарки“ та інші нові генерації і запанував у всій українській літературі самий тобі ВУСПП, а ми — в позавусппівському остракізмі — стали ізгоями літературного процесу і були оголошені „попутниками“.

Тридцять четвертого року столицю України повернено з Харкова до Києва, переїхала до Києва і вся верхівка літератури — тоді вже безгрупова, під егідою Оргкомітету майбутньої єдиної Спілки письменників, — а нас з Яновським залишено в Харкові. Відтоді ми з Юрієм Івановичем і стали нерозлучні.

Літнього часу ми щороку їздили відпочивати чи лікуватися разом — до Залізноводська на Кавказі, до будинків письменників в Одесі, в Хості на Ірпені або на дачу в Біликах (Ліщинівці) на Полтавщині.

Чимало ми з Яновським і подорожували.

Наприкінці літа тисяча дев'ятсот тридцять

п'ятого року — в п'ятьох — Яновський, я, Дикий, Муратов і Юхвід — зробили велику подорож автомашинами по Україні: Харківщина, Сумщина, Полтавщина, південь Київщини, Дніпропетровщина і Криворіжжя.

Влітку тридцять шостого — автомашиною вчотирьох: Яновський, я, Мате Залка і Зенькович — по містах і селах Полтавщини.

Сорок четвертого року, в дні війни, ми об'їхали Закарпаття — тоді ще не радянське — з півночі на південь: від польського кордону за Перечином та Люмшорами і до кордонів угорського і румунського — за Хустом і Раховом.

Та стоваришували нас, певна річ, не мандри, не лікувальні процедури й навіть не спільні по-невіряння в „позавустпівському остракізмі“, а найбільше — нехай це не видасться тільки гострим слівцем — саме те, що ми постійно сперечались та сварились: ми ж бо були характерами абсолютно різні, неподібні були й всі наші уподобання та смаки, діаметрально протилежні наші творчі позиції в шуканні та виробленні літературного стилю...

Ми, справді, сперечалися з Юрієм Івановичем завжди, достоту — день у день, бо ж день за днем були ми нерозлучні, ми сперечалися з кожного приводу, але найменше наші суперечки торкалися питань літератури, бо позиції були абсолютно різні. До того ж Юрій Іванович взагалі не полюбляв вдаватися у теоретизування і в теорії літератури розбирався неохоче. Власне, він не вмів чітко і точно сформулювати свої позиції в теоретичних питаннях.

Яновський, як відомо, починав з поезії. Але його поезії — як, втім, і перші спроби у прозі, — були позначені літературщиною. Мені здається, він починав десь поблизу від акмеїзму; прагнучи до новаторства, він плував на стежках декадансу; в пошуках оригінальної форми він вдавався до безтілесної абстракції. Він був закоханий в Гріна, і його „Прекрасна Ут“ линула під гринівськими „Червоними парусами“. В її кильватерній течії пливли, вважаю, і перші новелі Яновського. Я вдаюся до „корабельної“ термінології умисне, нехай і з певною іронією, маючи на увазі прихильність самого Яновського до морського і моряцького словника, його романтичну закоханість у море, власне, і не так в саме море, як образ легкокрилої яхти під напнутим вітрилом у морській даліні. „Белеет парус одинокий в тумане моря голубом“ — то були улюблені поетичні рядки Яновського, і він проказував їх раз у раз — в хвилини задуми,

замріяння, зажури. І це було наче сакраментальне мотто до всієї творчості і до самої натури Яновського: вони виявляли і саму його вдачу і його позиції в суспільному житті. Самотність, відірваність, але разом із тим і кличність вибіленого сонцем, напнутого вітром вітрила, а довкола ж шумує безбережне море — житейське море, голубе і принадне, але туманне й незбагненне...

Яновський у прозі був поетом. Це звучить добре, можливо, і насправді добре, бо щедро збагачує емоційну силу прози, але, як на мене, саме тому — попри всю поетичну піднесеність і хвилюючу романтичність — проза Яновського завжди була малопізнавальною (пізнавальність прози вимірює її вагомість, — нехай це буде тільки моя особиста думка!) і постійно хибувала в частині сюжетних інтерпретацій. „Вершники“ — чудова книга, але це зовсім не роман, як думав Яновський і як досі трактує дехто з критиків. І взагалі — яке це має значення, роман це чи не роман? Нехай це буде збірка новел — досконалих формально, дуже сильних емоційно, вагомих ідейним змістом: цю книгу високо цінують літературні гурми, з захопленням читає і залюблений у літературу читач. „Вершники“, коли хочете, це поема в прозі, тільки без зовнішніх поетичних прикмет — римування та рядкового ритмування. Всіх інших законів поезії у „Вершниках“ дотримано. Шлях Яновського до справжньої прози, вважаю, проте, проліг через „Майстра корабля“ та „Чотири шаблі“, — я обминаю признані тут помилки і хиби цих книг. Хоча і в цих двох книгах Яновський теж залишався поетом. Крім того, „Майстер корабля“ змістом надто „особистий“, зашифрований своєрідним кодом лірики. Автор наче забув, що, крім його самого та ще Довженка, цю книгу читатимуть і звичайні читачі.

Одверто сказати, я вважав прозу Яновського того періоду надміру вишуканою, пишномовною. Але сказав про це я Юрію Івановичу тільки раз — та й на тому зарікся, бо мало не прийшов нашої дружбі кінець: Юрій Іванович був надто амбітний.

Залагодилася наша сварка на тому, що більше ми ніколи не обмінювалися думками про нашу творчість: я не казав Юрію Івановичу моєї думки про його твори, він мені — про мої.

А стався той інцидент між нами якраз з приводу „Вершників“. Яновський на той час був упосліджений як ніколи. Його признано вже і формалістом, і песимістом, і абсентеїстом, на-

віть — за формулюванням Микитенка — „внутрішнім емігрантом“. „Вуспівці“ під ту пору якраз вирішували, на котру ж полицку архіву „забутих предків“ покласти „колишнього попутника“ Яновського, — його вже давно не друкували ніде. Саме за таких „сприятливих для творчости“ обставин Юрій Іванович і написав „Вершники“. Писав їх Юрій Іванович якось „по-тай“, не признаючись, що працює, і на запити — що пише, відповідав ухильно. А тут прийшов до мене на стіл грубенський рукопис — півторає сторінок машинопису — і сказав:

— Прогляньте, будь ласка, Юро. І все мені відверто скажіть. Тут, розумієте, або пан, або пропав. Якщо у них („вуспівців“) залишилася бодай краплина совісти, мусять надрукувати. Тільки треба, щоб не було до чого присікатися. Прогляньте, будь ласка, пошукайте „блохи“: у вас око гостріше...

Я прочитав того ж вечора, не одриваючись. Книжка була чудова, але „блохи“ були, та й не все мені припадало до смаку. Я сказав про свої прискіпливі враження одверто, як Юрій Іванович і просив. Все, що я сказав хорошого, Юрієві Івановичу було приємне, за виявлені „блохи“ подякував, але за те, що мені не до вподоби, — образився. Юрій Іванович на зауваження був образливий.

Як відомо, „Вершники“ на Україні не були зразу прийняті до друку: те, що книжка була хороша, вирішального значення не мало, мало значення лише те, що написав її Яновський. Та й... чи ж, справді, хороша книжка? А раптом автор умисне написав її „під хорошу“, а за тим „зовсім хорошим“ раптом та ховається щось... нехороше? Про всякий випадок підозрілу книжку краще відхилити. Її й відхилили... На Україні „Вершники“ признано доступними до друкування, а далі й „хорошими“ аж після того, як Зенькевич переклав їх російською мовою і в Москві рукопис з легкої руки Вишневського був прийнятий „на ура“.

Така була „передісторія“ знаменитих „Вершників“, перекладених зразу на багато мов, поширених багатьма виданнями, — книги, що на довгий час стала одним з „еталонів“ української радянської прози, взірцем революційної романтики в плинні соціалістичного реалізму.

Принагідно хочеться згадати, як працював Яновський.

Починаючи свій шлях у літературу, він працював не так, як працюють здебільшого прозаїки-професіонали. Можливо, так працюють як-

раз поети. Він уникав освітлення цікавої йому події з чужих слів і покладався, так би мовити, тільки на себе, на свої враження, своє сприймання факту, виключно на ті почуття й міркування, котрі виникали в нього за власними спостереженнями... Словом, за тих перших часів у системі роботи Яновського було трохи від „шаманства“, і визнавав він лише формулу „факт і я“. Мені здається, що така певна індивідуалістичність відтоді дещо позначала й саму творчу манеру Яновського. Я в наших з ним розмовах називав таку творчу манеру імпресіоністичною, і Юрія Івановича це дратувало: він знову ображався. Але мені хочеться тут принагідно відзначити, що як на мене — то саме отаке невміння поводитися з прозою „по-прозовому“ і зумовило пізніше певну, вважаю, невдачу роботи Яновського на посту кореспондента на історичному Нюрнберзькому процесі. Ті кілька коротеньких кореспонденцій, що він надіслав до газети „Радянська Україна“, були мізерні проти такого величезного і важеного матеріалу, як суд над воєнними злочинцями, над гітлерівською Німеччиною і фашизмом взагалі. На публіцистику Яновський не спромігся. Був Яновський поет, тільки поет.

В кабінеті Юрія Івановича на книжковій шафі над письмовим столом стояла дуже гарна модель вітрильної яхти, либонь, фрегата, — в позиції, як це намалював Кричевський на обкладинці першого видання „Майстра корабля“. Юрій Іванович придбав чи замовив цю модель ще в час свого перебування в Одесі, коли працював на кінофабриці і задумав писати „Майстра корабля“. Юрій Іванович міг точно і безпомилково назвати морським терміном кожнісіньку деталь моделі і дуже любив свій фрегат. Це й був отой „парус одинокий в тумане моря голубом“... Але був це, коли хочете, і певний символ характеру творчої праці Яновського: парус — „одиноким“ і море — „в тумане“...

Влітку тисяча дев'ятсот тридцять п'ятого року ми з Юрієм Івановичем, вкупі з Антоном Диким, Ігорем Муратовим та Леонідом Юхвідом, вирушили, — як казано вже, — у велику подорож автомобілями по Україні.

Подорож по Україні тридцять п'ятого року була особливо цікава, важлива і, як б сказав, навіть знаменна.

То була взагалі наша перша подорож автомобілем — мандрівка з безліччю пригод, і я неодмінно колись докладно пригадаю її і запи-

шу, якщо буду живий та здоровий, як казала моя мати, коли збиралась зробити щось в майбутньому, на той рік або й завтра. Важливою та подорож була тому, що їхали ми по місцях, де ще не бували, і Яновський, зокрема, вперше потрапив на Криворіжжя (я вже колись бував на Криворіжжі разів зо два, клопотався, з доручення Блакитного, утворенням тут філії „Гарту“). Знаменною ж ту подорож треба признати ще й тому, що в самому Юрієві Івановичу вона зумовила і спричинила великий здвиг — світоглядний, ідейний.

Складний був тоді, як починали ми ту нашу подорож, психічний стан Юрія Івановича. Колективізація!..

Двадцятих років, коли слідом за роками громадянської війни почали виникати тут і там, і особливо на півдні України, селянські комуні, Яновський сприймав цей процес піднесено, романтично: геть межі, спільна власність, ноє життя — комунізм!.. То була романтика щира, схвильована, але уявлення за нею стояли схематичні, безтілесні, абстрактні. То було сприймання життя книжне, кабінетне, до того ж — юнацьке: гаряче, але дещо примітивне. То була залюбленість у саму ідею, власне — декларацію ідеї; я б сказав: белетризація для себе життєвих фактів, перекладання на поетичну мову соціальних процесів. Коли ж побачив факти викривлення в здійсненні колективізації, Яновський підупав духом, ходив понурий і, бувши вдачі пасивної, „ушел в себя“, — як кажуть росіяни. Він навіть говорив тоді мало; лише, — коли мова заходила про події на селі, — повторював:

— Ні, ні, мета не може виправдати всі за-
соби...

І от стаття Сталіна „Головокружение от успехов“. Яновський оприйняв її як одкровення, як сподівану „манну небесну“, як „друге пришествіє“... І до самого Сталіна спалахнув симпатією та довірою. Власне, як на теперішню мову, саме тоді й зародилося в Яновського те, що зветься тепер „культу особи Сталіна“...

Словом, у ту подорож вирушав Юрій Івано-

вич і дещо пригнічений, і дещо піднесений — відживлений виступом Сталіна і тими результатами, що вже дав у проведенні колективізації цей виступ. Адже, незважаючи на пережиті грагедії, — скрізь, куди б ми не приїхали, життя піднімалося знову, життя буйніло! Сякий-такий, перший по руїні, врожай зібрано, оранка під озимину була саме в розпалі, люди — жінки, діди й підлітки — працювали заповзято: вони скуштували лиха і не хотіли більше його знати. Хто крив хату свіжою золотавою ще со-
ломою: хто білив стіни; хто підмальовував вік-
на... На місцях колишніх куркульських обійсть розбудовували свої господарські дворища мо-
лоді колгоспи. Босоногі пастушки вигонили на толоку худобу, бігли за нашими машинами і гу-
кали — як і раніше, як і завжди, як тукали ще колись, будучи пастушками, і ми самі:

— Дядьку, дайте закурити!..

— Дивна країна наша Хохландія! — казав Юрій Іванович, зганяючи журу з чола, яспіючи очима. — І в огні не горить, і в воді не тоне... Народ наш все може, все переможе...

Ми їхали двома машинами: Муратов з Юх-
відом — газиком, ми з Юрієм Івановичем та Ан-
тоном Диким — величезною колимагою фіата; прозвали ми нашу машину „Камо грядеши“, бо вона весь час обламувалась, а прізвище шофе-
ра було Сенкевич. І Юрій Іванович після кож-
ного села робив замітки в невеличкому запис-
ничку. Цей записничок надміру цікавив Дико-
го: а що там і для чого нотує після кожнісінь-
кого села Юрій Іванович, колишній презрениий „попутник“? Чи не контру яку?.. А нотував Юрій Іванович назви сіл і деталі пейзажу, щоб потім згадати принагідно. Назви сіл карбували в пам'яті маршрут, а пейзаж Юрій Іванович при-
страсно любив і навіть казав, що їде у по-
дорож головним чином для того, щоб втіша-
тися зміною рідних пейзажів: ліс, лісостеп, степ. А те, що письменник взагалі не може бути без записника, без нотаток, — цього Дикий не знав, звідки йому знати?

(Закінчення в наступному числі)

РОЗМОВА З ДЖІЛАСОМ

Мілован Джілас — колишній головний ідеолог югославських комуністів і заступник президента Тіта — згадується в українській емігрантській пресі часто. Зокрема різні автори часто цитують його думки, висловлені в широковідомих книжках: „Нова кляса“ і „Розмови зі Сталіним“, за які він відсидів декілька років у титовській тюрмі.

Нещодавно італійський кореспондент журналу „Культура“, Густав Герлінг-Грудзінські, мав з Джіласом цікаву розмову, з якою варто, на нашу думку, познайомити читачів „Нових днів“. Яке ж життя-буття Джіласа в Югославії після звільнення його з тюрми?

Він живе в Београді — на своїй давній квартирі, на вулиці Пальмотіцева, недалеко від бульвару Реформи. Історія назви цього бульвару символізує в мініатюрі історію Югославії за останнє чвертьстоліття. Після війни бульвар назвали на честь Червоної армії. Коли ж у 1948 році Червона армія стала для Югославії потенційним агресором, бульвар перейменовано на бульвар Революції. Нова назва мала стати свідомством незалежної партизанської югославської революції, а не імпортованої на чужих багнетах. Виключення Югославії з Комінформу тільки об'єднало югославські народи і їхніх володарів під знаком суверенності і „власного соціалізму“. Суверенність Югославії сьогодні не дуже часто загрожена, тому над проблематикою всієї країни домінує гарячка „власного соціалізму“. Магічним словом є зараз Реформа. Отже Джілас живе біля бульвару Реформи.

„На другому поверсі старої камениці табличка з прізвиськом еретика. Відкриває двері сам господар, вперед перевіривши в щілину чи це справді я. Розглянувши мене уважно, знімає ланцюжок“ — пише Герлінг-Грудзінські. Живе Джілас з дружиною й двома дітьми. Живе серед книжок, продовжуючи без особливих перешкод письменницьку працю. Думає, що за ним не стежать, немає доказів цензури листів чи підслуху телефонічних розмов. Має державну пенсію — три тисячі динарів місячно. Для порівняння: пенсія професора університету становить 2.400 динарів. Крім пенсії, Джілас одержує нормально переказами гонорари за книжки, опубліковані закордоном. Отож, не може він нарікати на матеріальні нестатки. Навпаки, сам

визнає, що матеріально живеться йому значно краще, ніж багатьом іншим.

Але побіч королівського благовоління Тіта в побутових справах і в стосунках з закордоном, життя Джіласа має й іншу сторінку: бунтівливий „син“ старого маршала сам підтверджує, що в своїй країні його вважають чимсь середнім поміж людиною прокаженою й людиною засудженою на орвелівське „неіснування“.

Зустрічається Джілас тільки з найближчими родичами і нечисленними вірними приятелями, рідко виходить з дому. Коли його звільнили з в'язниці 31 грудня 1966 року, вирок забороняв йому всякі публічні виступи протягом п'яти років. Міг писати книжки і статті, але друкувати їх у Югославії не міг.

При допомозі знайомих правників він пробував злагодити цю заборону. Хай уже не дозволяють видавати політичні речі, але ж він також літератор. Чому не мав би мати права видати в Югославії свої повісті й оповідання, автобіографічну „Землю без справедливості“ чи „Втрачений рай“ Мілтона, перекладені сербсько-хорватською мовою? На його прохання Літературне агентство подало відповідне прохання до суду, який виніс цей абсурдний вирок. Суд відіслав прохання до вищого суду, а вищий суд викрутився „некомпетентністю“ — і заборона лишилася в силі.

Дванадцять років в'язниці (три до війни і дев'ять з волі Тіта) не надломилі його духу. Тільки зрідка буває помітна на його обличчі тінь втоми чи гримаса розчарування, від чого він отрясається зразу ж, готовий знову боронити ціною нової муки те, в що вірить... Викинувши за борт активної політики, Джілас залишився особою політичною — з живим інстинктом до відчуття дійсності. Від своїх антагоністів вимагає хоч трохи уяви чи далекозорости. На його думку, Тіто є незрівняним політиком у хвилини смертельної небезпеки, але нерішучим і занадто податливим в часи відносно спокою. Югославія була на вершці монолітності після серпня 1968 року, як і в час виключення з Комінформу двадцять років раніше. Проте, досить було однієї візити Громика, щоб засудити на шість місяців автора статті про „советську солдацеску“, надрукованої в першу

річницю советської інвазії Чехо-Словаччини. — Навіщо це? — запитує Джілас, — навіщо ширити хаос у думанні, що зменшує капітал спротиву, який ще буде колись потрібний? Бо для Джіласа Чехо-Словаччина є не стільки фактом доконаним, як наукою на майбутнє.

На його думку, провідники чехо-словацького „нового курсу“ зробили величезну помилку, не врахувавши можливості збройної інтервенції, ба навіть відкидаючи її апіорі. Було річчю невідкладною ґрунтовно очистити на верхах партію, уряд і військо від просоветських елементів, які це зробили югослави в 1948 році. А потім, у критичний момент конфлікту, треба було оголосити загальну мобілізацію. Все виглядало б інакше, якщо б війська Варшавського пакту знали, що не обійдеться без належної відсічі. А так, проїхались танками по Чехо-Словаччині фактично без вистрілу. Тільки Крігель розумів ясно ситуацію. Може ще Смерковський. Дубчек, крім своєї доброї волі й наївності, не мав, на жаль, майже нічого більше.

На питання, що він думає про відому статтю Михайла Михайлова „Джілас і сучасна Югославія“, в якій Михайлов твердив, що Джілас — це надія післятітовської Югославії, він з усміхом відповів, що здоров'ю Тіта нічого не бракує. Опісля Джілас споважнів і задумався. В нього немає надмірних ілюзій: „Переможуть мої ідеї, але не я“, — була його репліка.

Його ідеї, висловлені в основному в його останній книжці „Недосконале суспільство“, дозрівали в його голові поволі — ще в тюрмі і почасти після звільнення. За вихідну точку він бере „аксіому про неминучий розпад комунізму“. Він надає великої ваги фактові, що замість передбачуваної багатьма поляризації — де комуністична партія опинилася б на одному полюсі, а суспільство на протилежному — ми є свідками прірви, яка проходить в однаковій мірі як через партію, так і через суспільство. Джілас добачає в цьому діалектичний перехід від утопійних марксистських мрій про досконале суспільство до реального недосконалого суспільства, в якому живемо й житимемо, намагаючись постійно його поліпшувати. Він вважає, що господарська реформа поставила Югославію саме на такий шлях, де для постійного поступу вже не потрібна ані революція, ані громадянська війна, а досить мирних форм боротьби: демонстрацій, страйків, публічних декларацій, відважної критики й моральної непохитності.

Не всі в Югославії захоплені економічною реформою. Економія ринку, конкуренція поміж

підприємствами, господарський розрахунок у випускові продукції, робітнича самоуправа — все це добре. Але інфляція, велика зарібкова еміграція, безробіття, спекуляція, перевага технократично-менажерського елементу над робітничим — все це тривожить і загрожує ускладненнями. Союз комуністів Югославії на роздоріжжі, поліція послаблена й дезорієнтована, багатонаціональна структура країни підмінована.

Джілас дивиться на цю хаотичну картину реформи, не втрачаючи рівноваги. Вважає, що це природні болі трансформації: суспільство починає жити справжнім життям, намагається допасувати соціалізм до людей, а не людей до соціалізму. На його думку, сумніви й неспокій у таборі прихильників Реформи мають своє джерело в тому, що політичні зміни в країні відстають від змін економічних. Корсет монопартії все ще занадто тісний. „Демократичний централізм“ треба ще більш обмежити на користь демократії. Доведеться поширити й скріпити автономію республіканських партійних організацій аж до меж їхньої самостійності. Політичний відцентровий рух неминуче посилює національний відцентровий рух. Сьогодні в Београді можна чути безконечні нарікання сербів на те, що хорвати „втратили всяке чуття міри“, що „своїм націоналізмом підважують югославську єдність“, що „їх сепаратистські прояви загрожують скомпромітувати Реформу“. До речі, нарікання дуже подібні до тих, що їх часто чуємо від росіян на адресу українців.

Чи не боїться Джілас, що зріст хорватського і словінського сепаратизму дасть нагоду росіянам втрутитися до внутрішніх справ Югославії — спираючись на традиційно проросійських сербів? Так, від російського імперіялізму можна всього сподіватися, — була відповідь.

Існує ще одна небезпека для Югославії: можливість військової диктатури після смерті Тіта. Така диктатура штовхнула б Югославію знову в орбіту російських впливів. Наприкінці минулого року на Заході появилась сенсаційна стаття американського професора Местровича, в якій він твердить, що від 1966 року в Югославії викрито дві військові змови. У зв'язку з цим одного генерала розстріляно, кількох арештовано й біля дюжини змушено піти в відставку. Перша змова була пов'язана з неясною аферою міністра внутрішніх справ Ранковича. Друга — з окупацією Чехо-Словаччини. Просоветським сербським генералам від самого початку не подобалась реформа демократизації й децентралізації. Особливо ж не подобалась їм

відкрита підтримка Тіта для Дубчека. Під час радянської окупації Чехо-Словаччини тридцять югославських генералів перебували, на запрошення радянського штабу, в Сочі. В той же час на бурхливому засіданні Центрального комітету Союзу комуністів Югославії президент хорватської республіки Бакаріч заявив, що східні кордони Югославії були цілковито відкриті й закинув генералам змову з радянським командуванням. Ця ж нарада ЦК виявила, що дві третини югославської армії були сконцентровані вздовж північно-західних кордонів — проти наступу НАТО. Свої операційні плани генерали Госняк і Гамовіч заздалегідь узгіднили з радянським штабом... Чи читав Джілас цю статтю і що він про неї думає?

Так, читав, але не певний, чи всі ці твердження правдиві. В усякому разі, в своїй останній книжці „Недосконале суспільство“ він змінив свою попередню думку про позитивну роль військової диктатури в боротьбі з догматизмом

і монополю владі партійної бюрократії. Ситуація в комуністичних країнах указує на те, що було б шаленством розраховувати на допомогу генералів у розв'язуванні скопльованих справ держави й сучасного життя.

Саме в день обговорення розмови югославська преса подала відповідь Солженіцина на рішення Спілки радянських письменників у його справі. „Яка знаменита людина, — вигукнув Джілас, — Я хотів би мати можливість сказати йому, що почуваю себе його братом!“

„Вертаюся до готелю з візити до Джіласа бульваром Червоної армії-Революції-Резолюції-Реформи. Затримуюсь у великій книгарні, переглядаю книжки. Тут є повісті Солженіцина, є „Рік 1984“ Орвела, є „Програна битва Сталіна 1948-1953“ Дедієра, присвячена Янові Палахові. Немає тільки книжок „неіснуючого“ письменника, який пише без перешкод в родинній затишку на вулиці Пальмотіцева“ — закінчує свій нарис кореспондент „Культури“.

Ярослав Ліщинський

К В А С ОПОВІДАННЯ

Старий Федір Ставничий прийшов з церкви в поганому настрої. Вчора ходив до сповіді, сьогодні ж мав приступити до причастя, та вночі так палила його спрага, що хоч умирай. Збудив жінку з докором про вчорашню кислу капусту, а вона йому: „Ось там на припічку свіжий квас, попей, то й спрага пройде“.

Підвівся з постелі, напотемки знайшов глечик з квасом, випив до дна і.... щойно тоді згадав про причастя. „От тобі й на!“ — подумав. Вийшов надвір, щоб по зорях пізнати, котра година, а то ж уже й світало, північ минула, і до причастя сьогодні вже не можна було. Заїшов назад у хату, приліг, але спати не міг. Роздумував і злостився на квас та клятву жінку. „Піду, — думав, — скажу отцеві, може ж причастить“.

Панотець уже стояв перед царськими вратами з запашиим кадилом у руці, готовий до служби Божої. Федір підступив, ніби свічку присвітити, а отцеві на вухо, тихенько: „Квас пив, отче, чи можна до причастя?“

А отець трішки недочував від старости, як не гукне на всю церкву: „Що ж ти, Федоре, а батько твій перед причастям квас пив?“

Мов земля розступилася під ногами Федоро-

ві, в церкві стало тихо-тихо, десь у кутку почув придавлений сміх. Був певен, що то сміялася його Катерина. От вража жінка, ще й сміється, подумав, і засоромлено дивлячись униз, відходив від царських врат. Мимоволі глянув на образ Св. Миколая, свого улюбленця, але й той ніби всміхався до Федора з-під сивих брів своїми добрячими очима, ніби промовляючи: „Що ж, Федоре, квасу схотілося?“

Це ще гірше прискіпило старого Федора: „То я ж йому першу свічку ставлю, а він сміється“, — подумав.

Після служби Божої до гурту господарів не приступив на розмову, соромився. Насунув низько на очі солом'яного капелюха, поспішав чимдуж городами додому, несучи у вухах придавлений сміх Катерини, а в роті кислий посмак квасу. „Такий сором! — думав собі, — ціле село буде сміятися, ще чого доброго прозвуть на старість „старим квасом“...

На смачний борщ і печену курку навіть не глянув. Стягнув з цвяха за дверима старого кожуха та й подався під розлогу грушу. Тут приліг у холодочку, передумуючи від початку пережити сьогодні подію.

„У всьому винна Катерина“, — прийшов до

висновку. Вона ж приготувала квас, вона ж намовила його пити, вона ж і сміялася в церкві, і зараз сміється. Федір, піднісши голову з кожуха, уважно наслухував. У хаті, пораючись за обідом, — таки сміялася Катерина...

„Господарю, йди їсти!“ — почувся голос з порога хати.

„Не хочу! — наче б нічого не сталося відповів Федір, — може пізніше. Щось у животі болить“, — відпрошувався він.

„То, може, хоч квасу вип'єш? Пройде!“ — заходячись від сміху, приговорювала Катерина.

Щось знову кольпуло під серцем на згадку про квас. Відповісти не було чого, а метка й весела вдачею жінка все життя любила жартувати та легко глумитися зі свого чоловіка.

Повернувшись на другий бік, вдавав, що спить, та злюща муха кружляла над його головою, сідала йому на ніс, лізла у вухо й не давала спокою.

„Катерино, відчепись! — крикнув і засоромлено оглянувся, чи хто не почув. А тим часом Катерина, впоравшись з посудом, вийшла в сад. Присіла біля чоловіка і, побачивши, що він не спить, сказала: „Може б так пішли за ліс, подивитися, як там пшениця дозріває?“

Федір, не відчувши ні крихітки сміху й гуму в голосі жінки, радо погодився. Пішли полем, межею, любуючись багатством врожаю, спостерігаючи вже близький початок жнив.

Йдучи лісом, Катерина зійшла в бік стежки, зірвати кілька пахучих квіток. Нагнувшись, побачила під великим кущем ліщини старанно вистелене мохом місце, як гніздо, а в ньому — маленьку сарну. Глянула, і їй аж руки затремтіли. От і буде втіха маленькій Марійчиній Оксаночці! Не надумуючись підняла запаску й обережно вклала в неї маленьке, немичне сотворіння. Воно перелякано замикало, задрожало та, відчуваючи свою безсилість, здалося, притулилося міцно до Катерини. А вона гладила його маленьке тільки вільною рукою, приговорюючи: „Не бійся, малятко, нічого злого тобі не буде, я тебе теплим молочком нагодую, зі старого кожуха гарну постіль зроблю. Не бійся, не бійся, мале.“

А Федір, ступаючи вслід за жінкою, радів, що знайшлася нагода віддячитися за ранішню подію, докоряв: „Та поклади мале назад! А що, як тобі дитину забрав би? Отже безсердешна жінка... Та поклади, кажу, бо гріх. От таке то придумала, матері від серця дитину віднімати...“

Та Катерина й слухати не хотіла, хоч докори чоловіка й боліли їй, але ж і розлучитися з таким милим, гарним сотворінням — не могла.

„А як ти знаєш, що його мати живе? Може де вовки розірвали, може де мисливці вполювали?“ — видумувала, щоб тільки заспокоїти чоловіка й свою совість.

Дійшовши додому, Катерина заходилася біля маленької сарни. Налила в мисочку молока, вчила її пити, приговорюючи, мов до дитини. Вона ступила в молоко ніжками, пробувала пити, розливаючи молоко по своїй гарненькій мордочці. Федір, продовжуючи дорікати жінці, вкладався на кожусі під старою грушею. Великий, сірий Бровко, прив'язаний під повіткою, казився, гавкав, стараючись зірватись з важкого ланцюга.

Та раптом, крізь відчинені ворота, на подвір'я вийшла стара сарна-мати. Бровко на мить затих від здивування, а Федорові аж люлька з рота випала. Катерина, широко відкривши очі, дивилась на сарну, мов на чудо. Бровко з подвійним зав'язанням рвонувся, але важкий ланцюг не дозволяв досягти несподівану гостю. Маленьке сарнятко, пізнавши свою маму, радісно замикало. Сарна-мати, не звертаючи уваги на голосне гавкання собаки, зграбним, танцювальним кроком, як балерина, яка, гордо піднявши голівку, попростувала до своєї дитини. Спершу обнюхала малятко, ніби поцілувала опуклий лобочок, і підняла великі очі на Катерину. Ті очі немов питали людину: „Чого ж ти мене так скривдила?“ З очей німої тварини покотилися великі краплини сліз. Тварина плакала, як людина...

„А я казав...“ — не стерпів старий Федір.

Катерина, насилу стримуючи сльози, підхопила сарнятко й побігла до лісу. За нею бігла сарна-мати. Вернувшись, заплакана, з лісу, Катерина спершу насварила Бровка, який ще й далі не міг заспокоїтися, відтак зайшла в хату, лягла на постіль, накривши голову рядном. Заспокоїтись не могла й вона.

У хату зайшов Федір. Жаль йому стало заплаканої жінки, але в цю хвилину не міг собі відмовити приємності, хоч трішки поглумитися з неї. Підступив до Катерини і, поклавши руку на її плече та стримуючись від сміху, м'яко промовив: „Випий, стара, трохи квасу — легше стане“.

(Австралія)

Ч У Ж А Ж І Н К А

— Зараз, — оголосив голова клубу, — Вадим Волошка прочитає свою новелю „Чужа жінка“. За бажанням автора, жодних біографічних даних про нього не подаємо.

Така заява ще більше зацікавила слухачів новелі невідомого автора. І коли Вадим Волошка підійшов до стола, вклонився і почав перевіряти, чи всі сторінки новелі на місці, слухачі почали його розглядати з усіх боків, так наче перед ними стояла людина, яка зараз має робити мертві петлі.

— Уся моя творчість, — заявив Волошка, — складається з однієї повелі. Написана вона тридцять років тому. Вона ніколи не друкувалась і ніколи не читалась. — І він монотонним голосом почав:

Купецький сад, ослінчик біля бузку, а перед очима історія України — Дніпро. А он на горі бронзовий Волсдимир стоїть на сторожі віків і хрестом благословляє праведних нащадків призабутої давнини.

Я сиджу на ослоні й гадаю: прийде чи не прийде? І хоч я прислухався до кожного шелесту листя, до подиху вітру, я не зчувся, як чиїсь руки покрили мої очі.

— Оля! — вигукнув я.

Вона мовчки стиснула мою руку, і ми дивилися одне одному ввічі не витиснувши з вуст жодного слова. Боже, яка це була глибока і змістовна німа розмова! Потім вона притулилась до мене так, як підліток до матері, і поклала на мої груди голову. Пасма її волосся приємно лоскотали розхристані мої груди, падали на уста. Я не пригадую, про що я тоді мріяв. А Оля, закривши очі, ніжно гладила тоненькими пальцями моє неголене лице. Потім, наче крізь сон, промовила: — Вадим... і замовкла.

В глибині душі я відчув її бажання. Наші уста зустрілись і замерли в довгій павзі.

— Оля, — сказав я рішуче, — хай цей вечір буде для нас останнім вечором парубоцтва і дівоцтва.

— Коли б ти це не сказав, тоді довелося б почувати це саме від мене.

Цю ніч ми пожертвували місяцеві й зорям. Згадували дитинство, юність, уявляли роки, коли будемо тішитись внуками.

І от — ми в Загсі. Першу шпальту акту одру-

ження вже виповнено. Друга шпальта вже скрипила, що Ольга Листопад віднині є Ольга Волошка. Одна за одною шпальти покриваються мокрим чорними рядками. Ще одна шпальта і ми — родина.

— Який метраж вашої житлової площі? — запитує секретарка.

Але власної житлової площі у нас не було. Все написане перекреслив атраментовий хрест. Оля не стерпіла і гірко заплакала. Я ж остаточно розгубився. Чим розрядити таку трагічну ситуацію?

— Через два місяці, — каже Оля, — я закінчу інститут. Вже відомо, що всіх лікарів-одинаків запроторять кудись до Азії, і тоді вже не допоможе житлова площа. Ти ж архітект, будувеш різні споруди. Невже ти не в силі збудувати хоч маленького будиночка для себе?

Оля мала рацію. Я оздоблював будинок Верховної Ради. Вкладав у цю споруду рештки своєї енергії. Збудувати ж власний куток у мене не вистачало часу, грошей та й матеріялів не роздобути.

Ми вийшли на вулицю. Мені здавалось, що ось тут, на розі ресторану „Червоний мак“, ми востаннє потиснемо одно одному руку, і кожний з нас піде власним шляхом життя.

— Знаєш що, — заговорила знову Оля, — моя товаришка Віра Куц має кімнату і хоче її продати. Точніше, хоче продати кімнату чоловіка, а в своїй жити. Це була справді реальна розв'язка. Я вхопився за неї, як за спасіння.

Віра й Олекса Куц давні знайомі Олі. Вони охоче погодились продати нам за три тисячі карбованців кімнату на Костельній. Але, як оформити цей продаж? За порадою досвідчених людей, був лише один певний шлях: Олекса Куц має взяти з Вірою фіктивну розлуку, а з Олею оформити фіктивний шлюб. Через кілька місяців таким же шляхом повернутись до своєї дружини.

Плян був мудрий і реальний. Здійснення його коштувало всього-навсього п'ять карбованців гербового збору.

Кожного вечора Олекса з Олею, про людське око, йшли до купленої кімнати. Через кілька хвилин Оля, наче кіт, стрибала через вікно в мої обійми. Все йшло за передбаченим планом.

Бракувало ще кілька днів, щоб мати право на розлуку. Раптом трапилося те, чого ніхто не сподівався. До кімнати зайшла худорлява жінка й офіційним тоном відрекомендувалась:

— Інспектор житловідділу Раїса Худякова. До нас надійшла скарга, що у вас живе чужа жінка. Цю скаргу я мушу перевірити на місці.

— Прошу, — відповів Олекса, — я господар кімнати, а це моя дружина Ольга.

— Для мене цього мало. Багато є фіктивних шлюбів задля житлової площі. Щоб переконатися, що ви справді подружжя, я мушу цю ніч спати на цій канапі.

Такий складний поворот у розв'язанні житлової проблеми загнав їх у сліпий кут. Але виходу іншого не було. Треба було коритися наказам Худякової. Мені ж нестримно хотілося бути живим свідком подій, що мали відбутися в цей вечір у фіктивного подружжя.

Зоряний тихий вечір. Я з Вірою, наче злодії, пробралися через садок до знайомого вікна і зазмерли.

— Ви мене не соромтесь, — каже Худякова, — я жінка з досвідом. Мене не піддурите.

Ці слова примусили нас вдатись до інших заходів.

— Вадим, — каже Віра, — я маленька й легка. Дозвольте мені стати на ваші плечі, щоб зазирнути у щілину вікна.

Для зручності й рівноваги я тримався за діжку, що стояла під ринвою.

— Щось бачите?

— Оля скидає суконку.

— У якій вона сорочці?

— Бузкового кольору.

— А Олекса що робить?

У Віри затремтіли ноги.

— Олекса ссикає...

Я відчув, що Віра втратила рівновагу і хотів вхопити її за ноги. Але чомусь зробив невдалий поворот, зачепився ногою за камінь і звалився

на діжку. Діжка тріснула, і я відчув, що приймаю холодний купіль. Біля мене в калюжі сиділа Віра, стиснувши руками коліно.

Що трапилось?

Через того дурня коліно покалічила.

Я обережно вивів безневинну жертву на вулицю. Скинув черевики і почав виливати воду. Та це не було марне, бо вода із штанів капотіла в розкислі мої черевики. Краще почувала себе Віра: вона була в босоніжках і передня частина суконки була зовсім суха.

В такому сумному вигляді я примушений був відпровадити свою товаришку додому. І вже біля самісіньких дверей Віра помітила, що на моїх штаних не було сухого рубчика.

— Боже мій! — вигукнула Віра, — я вас у такому вигляді ні за що не випущу.

Така несподівана пропозиція втішила мене, і я покійно зайшов до кімнати.

— Скидайте свої штани та будемо їх сушити.

— Та, знаєте, якось тее...

— Вадим, ви не гірший за Олексу. Ось маєте простирадло, укутуйтесь і будете наче в спідниці.

Заліз я за шафу і почав міняти реквізит. Така мала, думаю, а бідова. З такою жінкою і пекло не страшне.

— Вадим, що ви там робите? Я вже передяглась, вечерю приготувала, а ви...

Слово „вечеря“ піднесло мій настрій, і я, не соромлячись, виліз із свого хову. Після вечери ми довго сиділи на канапі: розмовляли, жартували — аж до переможного кінця ночі.

І знову воскрес ранок, і на крилах сонця приніс нас на Костельну. Олексій відкрив нам двері, і якимсь здушеним голосом процідив:

— Вибачте нам, але те, що трапилось в цю ніч, ніхто не в силі переінакшити.

— Тоді і нам вибачте, — випалила Віра, — прощайте!

Де часто бував І. П. Котляревський

(Про садибу родичів письменника)

Друкуємо ці нотатки одного з нащадків роду І. П. Котляревського із значним запізненням: нам щойно передали їх (нотатки) з архіву св. п. П. К. Волинця, який не встиг пустити їх до друку в минулому, ювілейному році. Припускаємо, що ред Волинцеві особа автора цих нотаток була відома (може, з попереднього листування), а нам, на жаль, невідома, тому ми під нотатками лише-

мо лише ініціали, не розшифровуючи їх: щоб не заважувати й так припізнене друкування матеріалу, який може бути цікавий для дослідників і читачів узагалі. Автор, якщо того бажає, може коли завгодно озватись до нас і подати до опублікування своє повне ім'я та прізвище.

— Редакція

У самому початку „рокити“ був розкішний

сад-парк — десятин із п'ять його було. А в тому парку та було кілька мальовничих ставків — повних риби. Заїзд до садиби Котляревських ішов через козацький хутір Пашенківку, а виїзд (чи другий в'їзд) вів на стовбову дорогу до села Недогарок (Недогарки). Серед цього парку стояв старий будинок дворян Котляревських. Той будинок був такий, як і більшість будинків, що їх мали дрібні поміщики у XVIII-му сторіччі. Будинок був одноповерховий і мав добрий цегляний підмурівок, під будинком був підвал. Увесь той будинок був дерев'яний, але тинькований і помазаний набіло. Раніше, у XVIII-му сторіччі, будинок був критий гонтом, а пізніше — бляхою. При тому будинкові були два криті ганки — так звані рундуки. Будинок величезний — мав дванадцять кімнат. Він був підновлений чи перебудований у 1820-му році.

На жаль, колективізація не пощадила й цього старого будинку — цікавої історичної пам'ятки: у 1933-му році колгосп розібрав його на дрова та будівництва свинарника. Не тільки самого будинку не лишилося, а й геть чисто вибрали увесь цегляний фундамент та зарівняли саме місце. Колгосп не пощадив і того гарного парку-саду: вирубав усі фруктові дерева і гарні липи, осокори й тополі. Після того всього залишилось тільки декілька осокорів і тополь на алеї, що колись вели до того гарного будинку. Від 1930 до 1933 року в цьому домі Котляревських був дитячий садок чи дитячі ясла.

Ось що оповів мені один колишній сусід Котляревських, які в цьому домі жили.

„Мені було вісім років, коли я в 1927 році бував у тому старому привітному будинку — ходив до їхнього сина. Я приятелював з їхнім єдиним сином Борисом. Більше вони й не мали дітей. Той їх син Борис у 1930 році мав десять років. Пам'ятаю й досі саму Котляревську — дуже вродливу, веселу і привітну жінку років 30—33-х. Пам'ятаю також і господаря дому Котляревського. Він тоді мав років 35, а може й цілих 40. Працював він у місті Кременчуку, але де саме, не пам'ятаю, і лиш зрідка заїздив додому. У домі були старинні, з червоного дерева меблі в стилі ампір і гарний старий рояль. Господар Котляревський дуже любив книги і мав стару, добре впорядковану бібліотеку, що залишилась йому від предків. Той Котляревський був свого часу дрібним поміщиком, а перед самим 1917 роком мав не то 50, не то 70 десятин землі. Недалекими сусідами цього Котляревського були більші поміщики — Міщенко та Заблоцький. У 1931 році Котляревські були виселені з їх власного дому, який став власністю найближчого

колгоспу. Прикрасою хутора Котляревських, де був той будинок-парк, була висока і гарна скітська могила, яку називали Ягідкою“.

Ще кілька слів про околиці садиби Котляревських. Будучи дрібними поміщиками, Котляревські мали невеличкий хутір, який називався Котлярівкою. Котлярівка — це продовження хутора Пашенківки. Пашенківка — це хутір старого запорожця. Хата старого Пашенка, збудована ще в 1801 році, була міцна і показна, а простояла вона до 1932 року. Хутір цей був заснований якимсь запорожцем-козаком Пашенком у XVI віці. Населення козацького хутора Пашенківки складалося переважно з Легеньких та Веліготських. Легенькі походили з давніх козаків, а Веліготські — це колишні кріпаки шляхтичів Котляревських. Хутори Котлярівка та Пашенківка належали до Рокитодонівської сільради. Рокитодонівська сільрада знаходилась між селами Недогарки та Погреби, що були недалеко від залізничної станції Рублівка. Через ті два села проходить битий шлях до Києва. Належить Рокитодонівська сільрада до Градизького району. Від цієї сільради до Градизька (Табурище) всього десять кілометрів. Рокитодонівська околиця складалась із поміщицьких хуторів, де жили кріпаки, за винятком Пашенківки, в якій ніколи кріпаків не було. Хутір Котлярівка лежав у самому початку роки. Рокитою тут називають невеликий сухий вибалок, після якого йде більша балка. Русла (корита) висохлих степових річок також звуться тут рокитами. Та рокита, де був хутір Котляревських, тяглася в напрямі м. Кременчука, до якого було не більше 15 кілометрів. До Рокитодонівської сільради належали ще хутори Марфо-Андріївка, Хлипівка, Чорнишівка, Донівка. Більшість населення хутора Донівки мали прізвище Дон, яке залишилось від скітів, що колись жили тут. На шляху Кременчук—Київ, що проходить тут, лежать великі села Пронозівка, Мозоліївка та містечко Жовнине.

ПІСЛЯСЛОВО

Пробачте, вельмишановний пане редакторе, за такий сухий опис садиби одного з Котляревських. Старих „дворянських гнізд“ панів Котляревських у Кременчуцькому повіті було чи не аж п'ятнадцять. Мабуть, усі ті гнізда десь поділись так, що й сліду від них не лишилось... Хто там тепер коло Дніпра згадає про ті „дворянські гнізда“? Хіба може нащадки кріпаків, що належали до панів Котляревських?

Я тому засилаю Вам опис тієї садиби, що кожного року

Україна — Mon Amour?

(Відкритий лист до поетеси Віри Вовк)

Дорога панно Віро,

проф. Ш. у приватній розмові інформував, що вареники прийшли до нас з — Китаю; поскільки Ви висловились у своїй статті-репортажі з подорожі на Україну за вареники (Віра Вовк „Україна, моя любов“, „Сучасність“, березень 1970), дозвольте запевнити Вас, що я — хоч і не китаєць — теж їх „обожаю“ (з салом і з сметаною), однак я був би проти їхньої (і бандури, і писанок, і вишивок...) приявності у наших розмовах про „абсолютну правду“, чи хоч би в розмовах про мистецтво. Навіщо з естетично-творчого боку такі речі взагалі заторкувати, тим більше, що вони роблять нас м'якими, сантиментальними і без сліз у нашому голосі про них не можемо говорити!?. Що український загаль уважає реквізити народньої творчості (плюс капелі бандуристів) кульмінаційним в нашій культурі — одна справа, але справа інша, коли автори (і люди) Вашого культурного рівня роблять з цього якусь національно-культурну естетично-психологічну проблему.

Юрій Тарнавський у своїй критичній статті про Лукашеві переклади Льорки іронічно наводить наші „національні моці“ в „тілі“ вареників і бандур; справа ясна: йому не подобається наша культурна мода загальним тяжінням до статичної і пересантименталеної народності. На жаль, а Ви це мабуть не помітили, Ваш репортаж підкріплює недовір'я до нашого культурного фронту (там), що в основному має лише „надзвичайні колекції писанок і вишивок“ і

влітку, як мені переказували, там бував Іван Петрович Котляревський, гостюючи у своїх рідних. А він, кажуть, любив об'їздити своїх родичів у Кременчуцькому повіті, а особливо — їздити до описаної садиби. Не проминав він двору і моєї прабаби Котляревської-Білаш, яка жила на хуторі Білашівка. Це — коло містечка Градизьке (Табурище).

Даруйте мені, що я так мало подав матеріялу про ту садибу. Дуже мені шкода, що я не знаю імен її власників. Що сталося з останнім власником описаної садиби, сказати не можу.

Якщо можна, то виправте цей опис і дещо з нього помістіть у журналі „Нові Дні“, щоб у 200-ліття з дня народження поета було надруковане бодай те, що я знав. Із щирою пошаною —

М. К.

влаштовує концерти капелі бандуристів!

Ви любите Україну з її соняшником, цибулями і часниками; це дуже персональний смак і тут не доводиться сперечатись; я, натомість, починаю ненавидіти цю одну з найбільших європейських країн і її людність за те, що сторіччями дають себе поневолювати! Це є познака чогось, що дуже депримує. Чи не йде це впарі з відсутністю у нас великих творчих горнів і дерзаних!? Чи не пояснює взаємно одне друге!? Тут немає і не може бути ніяких сантиментальних пояснень, хоч, на жаль, ціла наша національна логіка тримається на цьому спекулятивному сантименталізмі.

Ви пишете, що їдете туди не з думкою міняти речі чи реформувати когось, — я ж, натомість, вважаю, що нам усім — і там і тут — треба почати міняти речі і реформуватись(!)... Пошана до людини (і її поглядів і смаків) — справа одна, інша справа — творча сила, творча стихія і прагнення значних і цікавих осягтів і змін.

У своєму репортажі Ви заторкуєте інші питання, що могли б стати матеріялом для дискусії — приміром, справа самокритики (мистця) і справа толерантності, державна самостійність і політично-ідеологічні маніпуляції і катастрофи, наскільки модерне мистецтво модерне, Лукаш і його перекладницька майстерність; Бах і його два (?) невдалі твори (котрі?), філософська послідовність, про межі і безмежжя мистецтва, дозволене і недозволене в мистецтві і т. д. і т. ін., — матеріял великий і його годі загорнути в рамки відкритого листа, тим більше, що деякі Ваші спостереження оформлені занадто популярно (прийм. паралель: модерне мистецтво і печерні малюнки), а дискусія, так заінтонована, могла б закінчитись — катастрофою. Зрештою, катастрофа почалась з буквального розуміння Юрія Тарнавського (на увазі маю його щойно згадану статтю) і непотрібним наставлянням списа в захист — вареника (вишивки, писанки, бандури...), а втім Ваш репортаж — це „любовний лист“, що є — ця любов — Вашою справою і особистою проблемою. Цей відкритий лист пишу лише тому, що в цю „любовну аферу“ Ви вмішали й мене (це свого роду честь і я Вам вдячний), хоч проєкція ме-

З ХРОНІКИ ПОТОЧНИХ ПОДІЙ

ЖУРНАЛ „ЮКРЕЙН“ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ ЗАКОРДОНОМ

У Києві почав виходити новий кварталний журнал англійською мовою п. з. *Ukraine*. Крім друкування матеріалів з української історії, журнал обіцяє інформувати про „сьогоднішнє життя республіки, розвиток української промисловості, сільського господарства, науки, культури, освіти, мистецтва і спорту“. На жаль, новий журнал призначений не для чужинців, а для тих українців закордоном, які не знають або слабо знають українську мову. Це обмеження також дає підстави думати, що рівень нового журналу буде не вищий за рівень пропагандистської газетки „Вісті з України“.

УКРТЕЛЕФІЛЬМ ПРАЦЮЄ ВИКЛЮЧНО ДЛЯ МОСКОВСЬКОЇ ТЕЛЕВІЗІЇ

Як повідомляє „Літературна Україна“, київська студія „Укртелефільм“ змушена виконувати замовлення центральної телевізії Москви, бо „український республіканський комітет досі жодного разу не звертався до Київської кіностудії з пропозицією поставити той чи інший ігровий телефільм, потрібний українському телебаченню“, — так нарікає газета.

З того ж повідомлення ще довідуємось, що українське телебачення не працює чомусь з письменниками Києва і Львова, що в Києві бракує телесценаристів і що досі не створено сценарного факультету для телебачення при київському Інституті ім. П. Карпенка-Карого. Тяжко припустити, звичайно, що завинила в цьому лиш наша українська байдужість, бо ж таки надто проглядає тут настанова „старшого брата“.

ПАМ'ЯТНИК ЗАГИБЛИМ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМ І „ОСТІВЦЯМ“

З нагоди 25-річчя перемоги над фашистською Німеччиною, в Дарницькому районі Києва відкрито нарешті пам'ятник замученим військовополоненим радянської армії й т. зв. „остарбайтерам“. На високому п'єдесталі постає воюючий і напівроздягненого робітника перед розстрілом. І напис: „Вічна слава безсмерттю хоробрих, які кличуть на подвиг живих“.

Як відомо, сотні тисяч недомучених гітлерівцями українських військовополонених і робітників намагались домотупити сталінське МВД, запроторивши їх після війни в сибірські табори смерті, як „ізмєнників родини“. З цього погляду пам'ятник загиблим військовополоненим і „остівцям“ служимим подвійний цілі.

З ВОЛИНИ В ЗАПОЛЯР'Я

Так названо в київській пресі повідомлення про те, що творчий колектив Волинського музично-драматичного те-

(Закінчення з сторінки 27-ої)

жи писанок (я теж їх люблю-люблю!) зв'яже мої рухи (є ж така писанкова техніка, що яйце не варять, а залишають сирим).

Привіт Вам і цілому нашому народові. І, будь ласка, повезить цей привіт з любов'ю туди при першій нагоді від того, що горить між любов'ю і ненавистю.

Ваш друг Юрій СОЛОВІЙ

атру ім. Т. Г. Шевченка виїхав на гастролі до Воркути, Печори, Інти, Ухти і Сиктивкарка з постановками п'єс Л. Дмитерка, І. Рачади, І. Шведова та класичних творів П. Карпенка-Карого — „Мартин Боруля“, „Наймичка“ та інших. Друкуючи такі повідомлення, вітчизняна преса цим підтверджує, що серед мешканців Колими, Печори та інших віддалених заполярних місць ще й досі, мабуть, переважають українці.

ЖВАВА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ІМ. ВЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО

Нещодавно в одній із залів університету в Савт Оренджі біля Ньюарку відбулась творча сесія редакційної колегії Інституту ім. Вячеслава Липинського. Читачам буде цікаво довідатись, що за короткий час свого існування Інститут (з осідком у Філадельфії) спромігся надрукувати чотири томи важливих австрійських урядових документів, пов'язаних з історією української визвольної війни 1914—1922 років. На черзі видання оригінальних звітів польського генерального штабу, що стосуються українсько-польських взаємин, а особливо польсько-української війни 1918-19 років.

Проте, праця Інституту зосереджена головним чином над виданням 25-томової літературної спадщини видатного українського політичного мислителя Вячеслава Липинського та його архіву. Сесія виявила, що вся ця велика дослідно-видавнича праця Інституту стала можливою завдяки жертвенності співробітників і фінансовій допомозі 50-ох членів-фундаторів Інституту, які вносять частинами не менше як по тисячі доларів. Серед них названо п. Дмитра Микитюка з Вінніпегу, який фундає перших п'ять томів архіву В. Липинського, коштом 25 тисяч доларів, інж. Юрія Яцева з Ньюарку, який уфундував четвертий том австрійських документів коштом 3 тисячі дол., і д-ра Дарію Міндюк, яка зібрала на Інститут за півроку 8 тисяч дол. тільки в одному Ньюарку. Ініціатива і приклади справді гідні наслідування.

„СКІЛЬКИ ЗАРОБЛЯЄТЕ, ПАНЕ РЕДАКТОРЕ?“

Цього року два провідні українські канадські тижневики відзначають досить голосно свої ювілеї. Найстаршому українському часописові в Канаді — „Українському голосові“, що його видає православний Союз Українських Самостійників, сповнилося шістдесят років. Його молодшому суперникові, „Новому Шляхові“, минає сорок років.

У зв'язку з ювілеєм, редактор „Нового шляху“ в числі за 4-е липня пише: „Прикро про це писати в 40-річчя своєї газети, але те, що будемо писати, не відноситься тільки до „Нового шляху“ — є докором не тільки видавництвам української преси, але й українській спільноті та її суспільному порядку...

Розпоряджаємо даними із двох більших українських тижневиків... У першому працює 4 редактори, усі з родинами на утриманні. Платня кожного редактора 105 дол. на тиждень брутто, тобто після обов'язкових відтягнень вона далеко менша. У другому тижневику працює два редактори і коректорка. Також з родинами. Платня редакторів (брутто) 96.80 дол. і 90 дол. Коректорка дістає 25 дол. від числа. Кожний може зорієнтуватись,

скільки отримує редактор „на руку“. Праця в редакції номінально триває 8 годин на день (40 годин тижнево), але в редакціях обох тижневиків редактори, не в співачки з працею, працюють довгі додаткові години без усякої додаткової винагороди. Обслуга громадських та мистецьких імпрез в обох редакціях безплатна...

Ми в загальному ведемо „струсину політику“, тобто ховаємо голову в пісок, щоб не бачити небезпеки. А вона дуже близько. Хто з молодшого, вихованого вже в Канаді покоління піде працювати до української редакції, навіть коли він буде для цього завдання досить національно свідомий і готовий до цієї праці?”

ПРО ЮВІЛЕЙНУ ЗУСТРІЧ ОДУМ-У

3, 4 і 5 липня ц. р. відбулась у Торонто масова зустріч української демократичної молоді США і Канади, присвячена 20-річчю ОДУМ-у. Авторів цих рядків судилося бути одним з основників ОДУМ-у Канади, тому він вважав за свій обов'язок бути присутнім на більшості ювілейних подій. Були присутніми на ювілейних святкуваннях ОДУМ-у й деякі інші члени редакції „Нових днів“. Проте, ми брали участь у Зустрічі тільки як прихильники ОДУМ-у й глядачі. Організатори ювілейних святкувань ОДУМ-у чомусь не вважали доцільним переслати

редакції „Нових днів“ квитки для висилки кореспондента, тому й жодного звітлення про ці святкування в „Нових днях“, мабуть, не буде.

УКРАЇНКА ОЧОЛИЛА КАНАДСЬКУ РАДУ ЖІНОК

Цьогорічна конвенція Національної ради жінок Канади, що репрезентує різні жіночі організації всієї країни, вибрала своїм Президентом пані Галину Гнатишину, вдову по сл. п. сенаторові Іванові Гнатишиніві.

Галина Гнатишина з фаху учителька, походить з родини українських піонерів і сама проявляє активну діяльність в житті української православної громади Саскатуну. Національна рада жінок Канади відіграє значну роль в канадському суспільному житті, тому обрання розумної, кваліфікованої українки на пост Президента Ради треба всім нам широко вітати.

Та й узагалі треба ствердити, що українські жінки в громадській праці виявляються багато конструктивнішими за чоловіків, і треба тільки шкодувати, що так мало жінок бачимо на керівних постах наших організацій. Я, наприклад, абсолютно певний, що в УНРаді не натворили б аж таких „чудес“, якщо б там була в Виконавчому органі чи в Президії УНРади хоча б одна жінка.

М. Дальний

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Юліян Лисяк — відомий на еміграції педагог і працівник Об'єднання письменників дитячої літератури, помер на 66-му році життя, 6-го травня ц. р. в Торонто.

Євген Пиндус — колишній професор Сільськогосподарської академії в Дублянках і секретар Військової управи 1-ї дивізії УНА, помер 6-го травня ц. р. на 70-му році життя в Детройті.

Юліян Гіряк — видатний український педагог і вчений, помер 5-го червня ц. р., на 90-му році життя, в Пасейку, Н. Дж. Покійний був рідним братом відомих діячів о. Юстина, отамана Никифора, актора і режисера Йосипа й організатора УНСоюзу Володимира Гіряків. Він був професором Українського таємного університету у Львові й дійсним членом Наукового Т-ва ім. Шевченка з 1907 року.

Іван Недільський — відомий в Західній Україні і на еміграції диригент і композитор, помер 5-го червня ц. р. на 74-му році життя в Нью-Йорку. Похоронений на Українському православному цвинтарі в Бавнд Бруку, Нью Джерсі.

Олександр Керенський — голова російського Тимчасового уряду після революції, перед приходом до влади більшовиків, помер на 89-му році життя в Нью-Йорку. Хоч вважав себе демократом, проте був завзятым противником самовизначення народів російської імперії. Українці його пам'ятатимуть як автора вислову: „Краще поганий диктатор (Сталін), ніж різати живе тіло Росії“.

Оксана Лятуринська — відома українська поетеса Празької школи, померла 13-го червня ц. р. в Міннеаполісі, США. Покійна народилась 1902 року на Волині й була найактивнішою в тридцять років. Урна з її прахом перевезена на Український православний цвинтар у Бавнд Бруку.

Микола Абрамчик — Президент Білоруської Національної Ради, помер і похований на початку червня ц. р. в Парижі. Сл. п. Микола Абрамчик був абсолювентом Української Господарської Академії в Чехії і великим приятелем українців. Він довгі роки вміло очолював Лігу поневолених народів (Паризький блок) і залишив по собі славу відданого борця за свободу Білоруси та інших народів СРСР.

Лука Гавриш — майор армії УНР і один з визначних українських діячів в Австрії, помер у Відні 6-го червня ц. р. на 74-му році життя.

Олекса Григорович — провідний український культурно-громадський діяч у Канаді, перший голова УНО Канади, помер у Гамільтоні 24-го червня 1970 р., на 77-му році життя.

Володимир Коссар, — колишній старшина УІА, провідний український громадсько-політичний діяч у Канаді, довголітній голова УНО Канади, помер 11 травня в Ст. Кетерінс, Онтаріо, і там похований.

Володимир Шехович — відомий інженер і громадсько-пластовий діяч в Європі і США, помер у Нью-Йорку 20-го червня на 60-му році життя. Похоронений на Українському православному цвинтарі в Баунд Бруку.

Микола Масюкевич — кол. старшина армії УНР і активний громадський діяч у міжвоєнній Німеччині, помер у Нью-Йорку 19-го червня і похований на Українському православному цвинтарі в Бавнд Бруку.

Антін Малюца — відомий мистець, основоположник і почесний голова Об'єднання мистців українців в Америці, помер після довгої недуги 17-го червня ц. р., на 62-му році життя, в Джерзі Сіті, Н. Дж. Покійний був не лише малярем і графіком, але й мистецтвознавцем, автором багатьох студій і рецензій.

КОНТИНЕНТИ — З ОДНОГО МАТЕРИКА

Американське науково-дослідне судно „Гомар-Челенджер“ вісімнадцять місяців проводило бурильні і дослідницькі роботи на дні Атлантичного і Тихого океанів. Результати досліджень підтверджують, що колись існував один материк, який пізніше розколовся, а його частини поступово віддалилися. Американські вчені одержали дані про те, що зміщення континентів (а цей процес не припинився й досі) обумовлене розтягуванням дна світового океану із швидкістю 1—4 см. за рік.

Крім того, експедиція перевірила гіпотезу про те, що акваторії нинішніх океанів утворилися порівняно недавно. І лише північно-західня частина Тихого океану — древньоосадкового походження і є частиною океанського басейну, який існував уже тоді, коли ще не було Атлантичного океану, або він був лише невеличким морем первісного материка.

ЧИ ТРЕБА ПОВЕРТАТИ РІКІ?

Відомо, що деякі країни планують повернути течію великих рік із півночі на південь для іригації густонаселених районів. Однак гідрологи вважають, що переміщення величезних мас води від полюса до екватора може уповільнити обертальний рух Землі, порушити її осьове коливання і охолодити клімат південних районів. Порушиться режим випаровування і кругобігу вологи між землею і атмосферою, а зміна процента вологості ґрунту також негативно вплине на осьове коливання Землі.

ПРИРОДНИЙ КОМПАС

У північно-американських преріях зустрічається невеличка рослинка сильфіум. Її широкі мережані листочки розташовані в одній площині, ніби їх тільки-но витягли з-під преса, і завжди звернені ребром на південь-північ, а широкою стороною — на захід-схід. Для подорожніх сильфіум служить надійним компасом.

Ця дивна властивість захищає рослину від гарячих сонячних променів і надмірного випаровування вологи.

„ЖИВА ВОДА“

Наелектризована вода, яка поступає в організм людини, впливає на хід біологічних процесів, особливо нейрофізіологічних. Магічної сили „живий воді“ надає, наприклад, іонізація сріблом. Іони срібла прекрасно справляються з запаленнями та іншими захворюваннями, викликаними бактеріями.

ВИСОКА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ

Дослідження людського організму показали його високу пристосованість. Людина може жити, якщо у неї збереглося 70 відсотків об'єму плазми, 45 відсотків легеневої тканини, 35 відсотків червоних кров'яних тілець, четверта частина тканини нирок. Особливо великі резерви має печінка — 15 відсотків тканини вистачає для підтримання життя.

СКІЛЬКИ НАС БУДЕ У 1985 РОЦІ

Недавно в Женеві відбулося засідання комісії ООН, яка вивчає демографічне становище і планування народження на земній кулі.

За даними комісії, у 1965 році на нашій планеті жило 3 млрд. 289 млн. чоловік. А в 1985 році їх буде 4 млрд. 934 млн., тобто приріст населення за двадцять років становитиме 50 відсотків. За період 1960—1965 рр. значно збільшилась тривалість життя. Якщо в XIX ст. люди жили пересічно 35 років, то на початку XX ст. — до 45—50. Цікаво, що на початку нашого століття половина міського населення жила в Європі. Але передбачається, що в 1980 р. тут з 1 млрд. 354 млн. міських жителів планети залишиться лише п'ята частина.

СКЛО НА МІСЯЦІ

Серед стереофотографій, зроблених американськими астронавтами на Місяці, особливо цікавими є ті, на яких сфотографована поверхня глянцевої чи скловидної місичних порід. Скловидні породи зустрічаються в кратерах приблизно одного метра діаметром та на виступах вершин і схилів.

На жаль, на Землю не вдалося доставити жодного зразка. На думку співробітників Корнуельського університету причиною виникнення „скла“ на Місяці є тепло, викликане дуже сильним випромінюванням. Це випромінювання відбулося (як кажуть геофізики) зовсім недавно, приблизно 30000—100000 років тому.

ЗАКОН 1975 РОКУ

Сенат штату Каліфорнія затвердив законопроект: з 1 січня 1975 року на території штату забороняється користуватися автомобілями із сучасними моторами. Цей закон змушує підприємців автомобільної промисловості уже зараз удосконалювати мотори внутрішнього згоряння або ж випускати автомобілі з моторами інших типів. Рішення сенату диктувалося суворою konieczністю: щодня тільки над територією міста Лос-Анджелеса автомобілі викидають в атмосферу 2000 тонн небезпечних речовин.

ХЕМІЯ ПРОТИ ЗЛОДІВ

Щороку перед різдвяними святами в лісах Західної Німеччини (а їх там зовсім небагато, і вони невеликі) злодії вирубують ялинки. Аби покласти край такому неподобству, взимку всі молоді ялинки (крім тих, що підуть на продаж) обризкують хемічною речовиною, яка в теплому приміщенні зливає відразливий запах.

ЗМАГАННЯ СТЕНОГРАФІВ

Чергові міжнародні змагання стенографів з швидкомого писання відбулися у Варшаві. Перше місце здобула команда Східної Німеччини. Чемпіоном змагань у п'яте став Дітріх Лепський, який за хвилину записав (а потім точно розшифрував) 475 складів. Отже, він може записувати більше двохсот слів на хвилину.

ПОХВАЛА

У вітрині, де демонструються новинки одної паризької взуттєвої фірми, у золотій рамці висить лист, що його надіслав адміністрації відомий дослідник Арктики Поль-Еміль Віктор: „Запевняю, що черевики, придбані у вас, — найкращі з усіх, котрі мені будь-коли доводилося їсти під час моїх полярних експедицій“.

ЧИ СЛАБШАЄ ПАМ'ЯТЬ У СТАРИКІВ?

Гадають, що так. Але ось цікаве повідомлення з Лондону. Одна 90-річна бабуса склала недавно університетські іспити з французької мови. Перед тим вона вивчила німецьку, еспанську й італійську.

БЛИСКАВКА НА СТАДІОНІ

Такого ще в історії футболу не було. Під час матчу в західнонімецькому містечку Рофінген почалася сильна гроза, але суддя не припинив гри. І тут трапилася біда: ударом блискавки був убитий воротар місцевої команди, 24-річний Альоїс Вайзенгорнер.

ВІДКРИТТЯ ПУНІЙСЬКОГО МІСТА

Кілька років тому одним рибалкам поблизу Келібії (мис Бон) випадково знайшов пунічне місто Керкуан. Тепер археологи пробують відновити його історію. В ході археологічних експедицій, які проводяться з 1967 року, вдалося відкрити третину міста.

Вчених особливо цікавлять пунічні будинки, стиль яких не змінився, не зважаючи на руйнування. Підлога в них покрита скляним тістом із домішкою дрібних уламків кераміки. Планы пунічних споруд майже не відрізняються від плану теперішніх туніських будинків, але в них були ще колодязі, складні системи водостічних труб, великі приміщення типу римського триклінія і ванни.

Археологічні розкопки провадяться і в могильниках. Тут знаходять гробниці, поховальні урни, амулети, дорогоцінні камені, вироби із слонової кістки, серги, перстні тощо. Знахідки допомагають розв'язати одну із загадок Африканської Фінікії.

На місці Бон передбачається побудувати музей, в якому будуть зберігатися знайдені речі.

АФРИКА — КОЛИСКА ЛЮДСТВА?

Деякі вчені вважають, що Африка була колискою людства. Нещодавно прийшло нове підтвердження цієї теорії: в Етіопії, біля озера Рудольф, знайдено нижньощелепну кістку, що належить австралопітеку, який, на думку вчених, жив півтора мільйона років тому.

ЗАЛІЗНА РУДА В ГРЕНЛЯНДІЇ

Датські геологи відкрили велике родовище залізної руди на західному узбережжі Гренляндії. Як гадають фахівці, її тут залягає приблизно два мільярди тонн. Середній вміст заліза в руді — 38 відсотків. Щоправда, зважаючи на складні геологічні умови та вічну мерзлоту, в найближчі десять років про якісь розробки годі й думати.

ЯК ЗАСВОЮЄТЬСЯ РІДНА МОВА?

Торік у Кембріджі (Великобританія) відбувся Міжнародний конгрес із прикладної лінгвістики. Учасники його приділили багато уваги проблемам вивчення дитячої мови, психічних та мовних категорій, а також психологічним дослідженням, які розкривають процес засвоєння рідної та іноземної мов. Однак делегати змушені були визнати: на даному етапі розвитку науки ще майже нічого невідомо про те, що таке мовна діяльність людини, як засвоюється рідна мова в ранньому дитинстві.

Професор Пенсильванського університету Беласко вважає, що система викладання іноземних мов у всьому світі дуже недосконала, а учбові посібники далекі від живої мови.

ТРОЯНДИ ЛІКУЮТЬ

Болгарські лікарі виявили, що ефірна олія, яку одержують із згаженої казанлікської троянди, являє собою ефективний засіб проти жовчаних каменів. Трояндова олія зменшує біль, а часом розчиняє жовчні камені. Час із свіжого або сушеного листа трояндового куща усуває розлади шлунка. Крім того, трояндовою олією лікують запалення, вона зменшує або зовсім припиняє ріст деяких хвороботворних мікробів. А трояндову воду зубні лікарі пропонують як засіб для запобігання карієсу і пульпіту, а також як дезінфікуючі і безпечні ліки.

◆ Відкриття галактики, яка б наближалася до Землі, — явище надзвичайно рідкісне. Адже відомо, що галактики розбігаються: про це свідчать червоні зміщення в їхніх спектрах. Щойно встановили, що одна із галактик сузір'я Діви має в своєму спектрі досить сильне синє зміщення, а значить, вона рухається назустріч Землі із швидкістю 500 км. на секунду.

◆ Відкрито галактики, які, на думку вчених, допоможуть відтворити повну картину еволюції Всесвіту. Ці об'єкти, як і квазари, є джерелом потужного випромінювання і до того ж мають яскраві ядра. Але, на відміну від квазарів, вони мають ще й спіральні розгалуження, як і наша Галактика. Яскравість цих галактик зумовлена бурхливими процесами в їхніх ядрах.

ЦІКАВО ЗНАТИ, ЩО

...найвищі широколистяні дерева ростуть в Австралії. Це — гірський ясен. Його висота сягає 100 метрів.

...якби ноги людини могли рухатися з такою ж інтенсивністю, як лапки комах, вона розвивала б швидкість ...1500 кілометрів на годину.

...у Сахарі (оазис Іерер) росте пальма-самітник. Довкола в радіусі 1800 кілометрів більше не знайти жодного деревця.

...найдовший міст на земній кулі (9 км.) побудовано над озером Маракайбо у Венесуелі.

...найбільші горіхи ростуть на Сейшельських островах (Індійський океан). Вони важать до 30 кілограмів.

...нині обробляється лише 9 відсотків суші нашої планети і близько 16 зайнято пасовиськами.

НЕ ПОСЛУХАВСЯ

Якось у присутності Бернарда Шова початкуючий, але досить самовпевнений літератор манірно розповідав про себе.

— Коли мені було двадцять років, — сказав він мимохідь, — лікар заборонив мені курити, побоюючись, що сигарети можуть негативно вплинути на мої розумові здібності.

— І чому ж ви не послухалися лікаря? — запитав Шов.

ЗНАЙОМЕ ОБЛИЧЧЯ

Бернард Шов, сидючи в ресторані, покликав офіціанта, що проходив повз нього:

— Чому мені таке знайоме ваше обличчя? Чи не зустрічались ми 1934 року в Новій Зеландії?

— Ні, я там ніколи не був.

— А чи не служили ви під час першої світової війни на флоті?

— Що ви, я тоді ще не народився.

— Ну що ж, ідіть... Стривайте, згадав: ви мені перше подавали!

У МУЗЕІ

— Ви сіли у крісло Людовика XII.

— То й що? Коли він прийде, я встану!

ВИЧЕРПАНА ТЕМА

— Чи знаєш, Ковальська збирається міняти квартиру.

— Навіщо це їй?

— Вона каже, що не може десять років поспіль обмовляти одних і тих самих сусідів.

ЗАСІБ ВІД НЕСПАННЯ

— Чи робили ви перед сном те, що я радив?

— Так, докторе, я дорахував до 15 347...

— І врешті заснули?

— Ні, час уже було йти на роботу.

ЄДИНА ВАДА

П'єш?

— Ні.

— Куриш?

— Ні.

— Грєш у карти?

— Ні.

— Отже, у тебе немає вад?

— Є одна.

— Яка?

— Брешу.

Побутує бенгальське прислів'я: змію вбити — Шиву зачепити. І дійсно, бог Шива зображався зі змією на голові. Діядему із зображенням гайї (египетська кобра) носили фараони як знак недоторканности своєї влади. Нині ж зображення отруйної рептилії можна зустріти на ліках.

Препарати із зміїної отрути використовуються для виробництва протизміїних сироваток, для лікування ревматизму, радикуліту, поліартриту, астми, як знеболюючі та кровозупинні засоби. Крім того, вони широко застосовуються в біохемії при вивченні структури білків. З них одержують високоактивні ферменти.

Зміїну отруту добувають або одноразово (з мертвих змій), або багаторазово, коли їх утримують у спеціальних змієрозплідниках, які називаються серпентаріями.

Та, окрім корисної отрути, плазуни приносять багато лиха. З 2500 відомих видів змій 10—13 відсотків — отруйні. На земній кулі від укусів змій щорічно гине до 30.000 чоловік. Звичайно, найбільша кількість потерпілих у тропіках. Наприклад, у Бразилії з 20.000 укушених щорічно помирає близько 5.000.

◆ Аналіз зразків місячних порід, доставлених на Землю астронавтами корабля „Аполлон-11”, показав, що на поверхні Місяця можна зводити будинки середніх розмірів. Для масивніших споруд потрібні тверді породи, про наявність яких поки що нічого невідомо.

УВАГА!

УВАГА!

ЧИТАЧІ В ТОРОНТО

ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ

В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

Alaska Fuel Limited

425 JANE ST., TORONTO 9

НАШИМ КЛІЄНТАМ БЕЗПЛАТНО

ЧИСТИМО ПЕЧІ І ГАРАНТУЄМО

БЕЗПЛАТНУ ЦІЛОРІЧНУ ОБСЛУГУ

ПЕЧЕЙ.

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

НА ГАРАНТІЙНИЙ ФОНД СКЛАЛИ:

М. Васько, Лондон, Канада	\$50.00
М. Андре, Бруклін, США	20.00
В. Андре, Бейсайд, США	20.00
Ганна Михайлова, Едісон, США	10.00
С. Гринишак, Торонто, Канада	10.00
А. Петренко, Ст. Томас, Канада	10.00
А. Забігайло, Конейвіл, США	5.00
В. Васько	50.00
М. Співак (здекларував)	50.00
Ф. Підпригора (здекларував)	25.00
А. Дрегер, Принс Джордж, Канада	3.00
П. Домченко, Чикаго, США	5.00
А. Бараник, Велслей, США	4.50
Марія Кайко, Дедгам, США	4.50
Д. Николенко, Бостон, США	4.00
С. Мілянський, Ньюгевен, США	4.50

СПИСОК

жертводавців на гарантійний пресовий фонд журналу „Нові Дні“ по м. Нью-Йорку і околиці

Кулик Степан	\$15.00
Думановський Любомир	15.00
о. Данилевич Іван	10.00
Радольський Михайло	10.00
Гудзовський Анастасій	10.00
Галів Микола	10.00
Бобіак Роман	10.00
Несін Олена	10.00
Каранович Дарія	10.00
Л. Т.	10.00
Де Шудрій Олександр	10.00
Андре Микола	10.00
Андре Віктор	10.00
Преско Борис	10.00
Латиш Олег	10.00
Зеленська Марина	10.00
Пані Гриньох В.	10.00
Шерей В. і Г.	10.00
Андрієвський В.	10.00
Д-р Ярославська М.	10.00
Пані Геловко О.	10.00
Куравський Іван	10.00
Белендук Михайло	10.00
Енгель Адам	10.00
Марченко Н.	10.00

Бакало Іван	5.00
Миськів Микола	5.00
Несенюк Іван	5.00
Олійник Іван	5.00
Власенко Лука	5.00
Куделя Лев	5.00
Перейма Е.	5.00
Чорний Микола	5.00
Неділько Олександр	5.00
Заєць Іван	5.00
Пащук А.	5.00
Гурин Ігор	5.00
Семчишин Т.	5.00

Разом \$325

Уповноважений — С. Кулик

НА ГАРАНТІЙНИЙ ФОНД „НОВИХ ДНІВ“ В ТОРОНТО, КАНАДА, ПІДПИСАЛИСЬ:

Мурій Ольга	\$500.00
Бойко Федір	100.00
Копил Петро	100.00
Ліщина Андрій	100.00
Неліпа Петро	100.00
Шандра Петро	100.00

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД СКЛАЛИ:

Микола Гнатів, Канада	\$4.50
М. Іщенко, Канада	5.50
І. Бренко, Канада	4.50
Іван Манченко, США	10.00
С. Соколовський, США	4.50
Олекса Мельниченко, США	4.50
Данило Томачок, США	0.50
Ігор Шевченко, США	4.50
В. Ростун, США	9.00
Віра Мілянська, США	25.00
Михайло Щесняк, США	5.00
Юліян Мовчан, США	4.50
Віра Кошман, США	4.50
Т. Бондар, Англія	10.00
М. Ковалевський, США	4.50
Разом	\$101.00

Продовження списків буде в наступному числі „Нових днів“.

Mr. M. Nishchenko 237
3445, 32nd Ave. So.
Minneapolis, Minn. 55406

6c

У ВІДПОВІДЬ НА ЛИСТОВНІГ ВІСНЮЄМО:

1) Видаємо ми „Нові Дні“ тільки на ті фонди, що їх самі тепер творимо: із спадщини попереднього видавця ми перебрали лише фірму (назву журналу) і адреси передплатників та співробітників. Грошових фондів не передано нам, бо їх і не було.

2) У термінах передплати, проте, ми вирішили нічого не міняти: хто передплату вніс до смерті св. п. П. К. ВОЛИНЯКА, той лишається й нашим законним передплатником до того числа (нумера) журналу, яке стоїть на адресі-наліпці.

3) Опікунки над спадщиною по Петрові Волинякові, як оголошено в попередньому числі журналу, просять читачів і книгарні слати заборгованість за попередні роки (до кінця 1969 року) на канадську адресу адміністрації журналу, але з зазначенням: на PETRO WOLYNIAC ESTATE. До цього опікунок зобов'язує право.

4) Хто з передплатників зрозуміє до кінця ситуацію, той добре зробить, коли поновить тепер свою передплату, дарма що формально його передплата (за вказівкою на наліпці) ще на якийсь час дійсна. В такому разі ми будемо — за обопільною згодою — вважати поновну передплату дійсною, почавши з ч. 241-242.

5) Розрахунок (калькуляцію) ми робимо не за кількістю місяців, а за кількістю виданих книг журналу, отже річна передплата в нашій ситуації у багатьох випадках буде дійсною більше, ніж на рік (через те, що кілька разів журнал виїде більш ніж за один місяць). Але, як це й було за життя Петра Волиняка, річною нормою будемо вважати 11 (одинадцять) книг журналу.

м часто нагадують, щоб ми піднесли журнал і розмір річної передплати. Покищо ми від цього воліємо утриматись: значна частина наших довголітніх передплатників — уже давно пенсіонери, чимало передплатників — дуже добрі українські патріоти, діяльні громадські діячі, але незаможні. Ми уповіємо на добру волю і щедрість наших заможніших друзів і прихильників, які допоможуть нам утримати журнал, щоб його могли мати й читати і всі ті, що не мають за що його передплачувати чи купувати.

7) Слати все (на рахунок гарантійного фонду, пресового фонду, передплату, оголошення, статті й дописи, листи тощо) можна на обидві адреси — канадську і американську (вони подані на другій сторінці обкладинки): з Канади — на Торонто, а із США — на Детройт. З інших країн світу — хто куди сам хоче. Ми самі зводимо все це докупи.

ВИДАВНИЦТВО „НОВІ ДНІ“

ДО ВСІХ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ

Ми продовжуємо слати всім видавництвам свій журнал. Нам же деякі видавництва припинили слати свої видання після смерті видавця і редактора „НОВИХ ДНІВ“ П. К. ВОЛИНЯКА.

Цим нагадуємо і просимо всі українські видавництва, включно із „самвидавами“, регулярно слати нам по одному примірникові своїх видань — порядком обміну. В міру можливості ми будемо робити огляд надісланих нам видань, що просимо робити і з нашими виданнями.

Видання для обміну просимо слати так: із Канади — на нашу торонтську адресу, а із США та решти країн світу — на нашу детройтську адресу (див. на другій сторінці обкладинки).

ВИДАВНИЦТВО „НОВІ ДНІ“

ДОРОГІ НАШІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ!

ВІДНОВЛЮЙТЕ НА ЧАС СВОЮ ПЕРЕДПЛАТУ!

ПОДБАЙТЕ, ЩОБ І ВАШІ ПРИЯТЕЛЬ ЧИ СУСІД ТАКОЖ ПЕРЕДПЛАТИВ НАШ ЖУРНАЛ.

ЗБІЛЬШИВШИ КОЛО ПЕРЕДПЛАТНИКІВ, МИ НЕ ТІЛЬКИ ВТРИМАЄМО „НОВІ ДНІ“, АЛЕ Й ЗМОЖЕМО ЗБАГАТИТИ ЇХ ЗМІСТ ТА ЗБІЛЬШИТИ РОЗМІР.

ВИДАВНИЦТВО „НОВІ ДНІ“